

К л а с и к а у к р а ї н с ь к о ї л і т е р а т у р и

Нечуй-Левицький І. С.

НА КОЖУМ'ЯКАХ

“Відкрита книга”

2011

Нечуй-Левицький

(Левицький) Іван Семенович

1838 – 1918

Міщанська комедія на 5 дій

ДІЙОВІ ОСОБИ

Сидір Свиридович Рябко, київський міщанин, має крамницю на Подолі.

Євдокія Корніївна, його жінка.

Євфросина, їх дочка.

Горпина Корніївна Скавчиха, сестра Євдокії Корніївни, перекупка, вдова; перепродує яблука.

Оленка, її дочка.

Свирид Іванович Гострохвостий, цилюрник

Настя, Ольга, Варвара, Євфросинині приятельки, панни.

Химка, Рябкова наймичка.

Педоря, Горпинина поденщиця.

Марта, Бублейниця.

Орина, Башмачниця

Меронія, Магдалина, печорські міщанки, були послушницями.

1-й митрополичий бас.

2-й митрополичий бас.

Берко й Волько, жиди, процентщики.

Міщанки, шафери, міщани та катеринщик.

Дія діється у Києві, на Кожум'яках.

Гострохвостий та Євфросина трохи закидають по-руській.

ДІЯ ПЕРША

Світлиця Сидора Свиридовича Рябка з міщанською обстановкою. Одні двері - в кімнату, другі - в пекарню. Дія діється в неділю по обіді.

ВИХІД 1

Євдокія Корніївна сама.

Євдокія Корніївна (сидить коло стола і позіхає). Сидоре Свиридовичу! Сидоре Свиридовичу! Чи ти оце й досі спиш? Вставай вже, бо швидко до церкви задзвонять на вечерню. Ходи сюди та посидь коло мене. Нудьга мене бере, Сидоре Свиридовичу! Чи ти чуєш?

Сидір Свиридович (обзивається з кімнати). Чи то ти мене кличеш, Явдоню? Ось зараз вийду, моя голубко, тільки трохи прочумаюсь та потягнуся разів зо два. Вже й скучила за мною! (Виходить з кімнати і сідає коло жінки.)

ВИХІД 2

Євдокія Корніївна і Сидір Свиридович.

Євдокія Корніївна. Авжеж скучила.

Сидір Свиридович. Бо давно пак бачились: як у горосі та й досі...

Євдокія Корніївна. Я тут сиділа, сиділа, вже все передумала, вже й богу молилась.

Сидір Свиридович. Скучила, старенька, за мною, як голубка за голубом? Га? А ми таки, Явдоню, прожили вік, як ті голуб'ята в парці. Як я тебе не бачу, то й сум мене бере!

Євдокія Корніївна. Добрий сум! Пішов собі в кімнату та й хропе, аж кімната дрижить, а я тут сама сиджу. Нема до кого й слова промовити.

Сидір Свиридович. А чи пам'ятаєш, Явдоню, як я присватувався до тебе! Як тоді вертівся коло тебе.

Євдокія Корніївна. Ще б пак не пам'ятала! На всі Кожум'яки не було тоді такого вертуна, як ти.

Сидір Свиридович. А чи пам'ятаєш, як я тупцяв кругом тебе! Я до неї і звідтіль, і звідсіль, а вона тільки було спід-

ню губу копилить.

Євдокія Корніївна. Що копилила, то копилила, бо знала навіщо. А правда, я тоді таки добре виварила тобі воду, аж чуб був мокрий.

Сидір Свиридович. Ой ви, жіночки ви капосні! До смерті згадуєте, як водили нас. Але таки довуркотався. Гулю, гулю, моя старесенька!

Євдокія Корніївна. Коли б ти тільки не був трохи вередливий... я б з тобою зовсім щасливо дожила віку.

Сидір Свиридович. Якби пак я взяв за тобою те придане, що обіцяв твій покійний батько, то, може б, і не був такий вередливий.

Євдокія Корніївна. І годі вже тобі згадувати.

Сидір Свиридович. А якби, стара, оце було твоє придане, то наша дочка мала б тепер зайву сотеньку карбованчиків собі на придане. А нашій Євфросині треба багато грошей: вони в нас не прості, вчені - не дурно ж вчилися аж три місяці в пансіоні.

Євдокія Корніївна. Авжеж! Що вже викохали доню, то викохали на всі Кожум'яки. Та вже, сказати правду, час би їй і заміж іти.

Сидір Свиридович. Авжеж час. Але що ж то за доню ми викохали! На всі Кожум'яки!

Євдокія Корніївна. І на всю Глибочицю. Що сказати правду, коли нікого нема в хаті, то наша Євфросина така гарна, як я колись була: в неї якраз такі карі очі, такі чорні брови, як у мене. В неї ввесь хист мій!

Сидір Свиридович. Авжеж гарна: все гарне, тільки в неї ніс такий... трохи ніби довгий чи гострий... трохи такий як у чорногуза. Ой, коли б не почувла! (Оглядається.)

Євдокія Корніївна. От і вигадуєш, старий, таке, що ні до бога, ні до людей. Який же в неї ніс?

Сидір Свиридович. Такий достоту, як і в тебе! Як ми

бралися, то я тебе дуже кохав, дуже кохав, але через твої ніс, старенька, я загаявся з сватанням, може, на місяців зо три або й чотири. Тепер можна все сказати.

Євдокія Корніївна (сердиться). Оцього я вже не люблю! Оце вже ти вередуєш. Який же в мене ніс? Здається, такий, як і в усіх людей. Коли вже на правду пішло, то й я признаюсь, що й твоя верхня губа тоді була не дуже тоненька: таки така, як німецька ковбаса. Признатись, і я довго думала, поки тебе полюбила.

Сидір Свиридович. А все-таки полюбила! І я тебе полюбив, хоч твоїм носом хоч у дерево стукай.

Євдокія Корніївна. І що ти верзеш? От уже не люблю. (Одвертає лице)

Сидір Свиридович. Коли правду сказати, то наша Євфросина не така гарна, як розумна. От уже що розумна, то розумна, ще й до того вчена. Куди вже, стара, нам з тобою рівнятись до неї. Вже й не знаю, в кого вона вдалась розумом: в мене неабиякий розум, і в тебе не гурт було розуму й замолоду, а на старість і той, що був, не знаю, де дівся.

Євдокія Корніївна. То це вже я й дурна стала? Оцього я вже не знесу!

Сидір Свиридович. Цить, цить, старенька! Я тільки кажу, що Євфросина далеко розумніша од тебе.

Євдокія Корніївна. Авжеж розумнішої од неї нема на всі Кожум'яки і на всю Глибочицю; тільки вона якась гостра, палка, як огонь.

Сидір Свиридович. От уже твоя сестра Горпина, так так, що розум. Як пустить язика, то він у неї, як млинове колесо, тільки дrrrrr... Меле разом і шеретує. А ти мнеш, мнеш тим язиком... Так ним м'яла, і як ми бралися.

Євдокія Корніївна. Що це з тобою сьогодні сталося! Та нащо ж ти мене брав, коли в мене і ніс, як у чорногуза, і язик, як колода, і розум десь дівся?

Сидір Свиридович. На те брав, що було треба... бо полюбив тебе, моя старенька.

Євдокія Корніївна. Як же ти мене полюбив, коли я була погана? Оце справді штука!

Сидір Свиридович. Та бач, стара, молодий хлопець часом неначе здуріє. І я, мабуть, тоді...

Євдокія Корніївна (встає). Оцього я вже не знесу! Це вже мене до сліз доводить! І така, і сяка, і носата, і мизата, і дурна, і без'язика. (Плаксиво) Ти забув, що я твоя жінка?

Сидір Свиридович. То я жартую! Та схаменись! Я вередую; ще не прочумався.

Євдокія Корніївна. Доки ти мене дражнитимеш, мов собаку!

Сидір Свиридович. Цить, цить, голубочко! Їй-богу, я не хотів того сказати. Якось само на язик лізе. Що це таке зо мною? Пху на тебе, сатано!

Євдокія Корніївна. Постій! Прийде сестра, то я пожаліюсь.

Сидір Свиридович. Ой лишечко! Що хоч роби мені, тільки не кажи Горпині.

ВИХІД 3

Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович і Горпина.

Горпина вбігає в хату з порожнім кошиком на руці.

Горпина. Добривечір вам у вашу хату! (Кидає до порога кошик і розлягається на стільці.) Оце втомилась! Бігала, бігала, як той хорт за зайцями, доки не випродала усіх яблук; а це думаю: давай забіжу до Рябка та ковтну чарку горілки.

Сидір Свиридович. До якого Рябка? В мене був собака Рябко, та я давно прогнав його з двору, що так погано дражнили.

Горпина. Хіба ж вас не Рябком дражнили та й тепер дражнять на Кожум'яках? Куди ж пак! Запаніли наші!

Сидір Свиридович. А хоч би трохи й запаніли? Та й дочку ж маємо вчену: вчилась у пансіоні аж три місяці. Треба вам якимось краще нас величати.

Горпина. Чули ми вже цієї, чули. Давай лиш, сестро, чарку горілки або чаю, або чого-небудь, бо в мене пелька засохла од біганини. Людям неділя, а мені все будень. Химко! Химко! роздимай там мерщій самограй, чи самовар!

ВИХІД 4

Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович, Горпина й Химка.

Химка (виглядає з пекарні в двері). Зараз, зараз! Роздимала, роздимала хвартухом, так нічого не помагає.

Горпина. Дми, про мене, хоч халявою, та давай швидше самовар. Чи є в твоїх хазяїнів горілка?

Химка. А хіба ж я лазила по хазяйських шахвах? В шинку, знаю добре, що є.

Горпина. То ке сюди на стіл цілий шинк.

Сидір Свиридович. Ого-го! Ще й жида впрете сюди на стіл з шинком.

Химка. Цій тітці все жарти. (Виходить.)

ВИХІД 5

Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович і Горпина.

Горпина. Потривай, Химко, побалакаємо!

Сидір Свиридович. Ой, не кричіть так здорово, Горпино Корніївно!

Горпина. А хіба в мене горло куповане? Ба буду оце вуркотати, так як ви удвох! Чого це ти, Яв-дохо, надулась, наче той індик перед смертю?

Сидір Свиридович. Явдохо... Знайшла Явдоху! Скажіть іще Вівде. Коли б іще дочка не навернулась.

Горпина. Євфросина таки мене не дуже любить, спасибі їй. Де ж пак: вона вчена, а Скавичиха яблука перепродує. Так що ж, що тітка перекупка! Свій хліб їм, не крадений.

Євдокія Корніївна. Воно, бач, сестро, не те.

Горпина. Не те; а чоловіка скубеш за чуприну, як і я свого покійного Скавику скубла. Ви своїй Євфросині не дуже потурайте, бо вона з великого розуму та в голову заходить. Якби моя дочка Оленка так коверзувала, то я б їй, псяюсі, так наклепала потилицю отим кошиком, що вона пам'ятала б до нових віників.

Сидір Свиридович. Ви, Горпино Корніївно, що інше.

Горпина. Я що інше? А що ж я таке? Га? Хіба не знаємо, які великі пани були Рябки? Авжеж старий Рябко, ваш батько, м'яв шкури і хліб з того їв. Я торгую яблуками і хліб з того їм, і нікого не боюсь, і докажу на всі Кожум'яки, що нікого не боюсь, навіть вашої великорозумної Євфросини. (Присікується до Рябка і б'є кулак об кулак.)

Сидір Свиридович. Свят, свят, свят! Братська чудовна богородице! Заступи й помилуй. (Оступається й хреститься.)

Горпина. Чого ви одхрещуєтесь од мене? В мене нема на голові чортячих рогів.

Сидір Свиридович. А хто ж заглядав під ваш очіпок? А може, й є?

Горпина. А як я скину хустку та покажу?

Євдокія Корніївна. І годі, сестро, годі. Хіба ж ти не знаєш, що мій старий вередує?

Горпина. Скубла вас жінка, та чортзна по-колишньому.

Сидір Свиридович. Меле, меле, шеретує. (Приспівує.)

Горпина (приспівує). Шеретує, обернеться й поцілує. Таке лиш по чарці! Чого це ти, Явдохо, напундючилась? Си-

дить, як та копиця в дощову годину на полі.

Євдокія Корніївна. Еге! тут як почав вигадувати на мене, що...

Сидір Свиридович. Цить, цить, цить! (Затуляє рота Євдокії Корніївні.) Ніяк не вдержить свого язика! Ще й дочці розкаже. Ой, які ж слизькі язики у тих жінок: в однієї гострий як бритва, а у другої слиз-ький: так і лізе сам з рота. (Показує.)

Горпина. Та кажи-бо, що твій чоловік вигадував!

Сидір Свиридович. Ой, цить, не кажи!

Горпина. Та кажи-бо, коли нагадала; не дратуйся. Кажи, бо вилаю.

Сидір Свиридович. Не кажи, бо з хати втечу.

Євдокія Корніївна. Та то ми, сестро, оце радились, за кого б нам свою дочку віддати заміж. Перебирали усі Кожум'яки, та й не знайшли ні одного панича дочці до пари.

Горпина. Куди ж пак! Тисячі та сотні ніколи в дівках не посивіють. Не бійся! Повиходять швиденько. От уже нам, бідним, зовсім друге діло, хоч моя Оленка красуня не то що на всі Кожум'яки, а може, й на весь Київ.

Євдокія Корніївна. Та й наша Євфросина не то що на весь Київ, а може, й за Київ. А що вже розумна і вчена, як баришня, то нігде правди діти, хоч, може, матері не приходитьсь своєї дочки хвалити.

Горпина. Тільки дуже звикла верховодити, тим, бач, що великорозумна. Якби моя Оленка так верховодила в хаті, то я б їй патли обскубла.

Дзвонять до церкви.

Сидір Свиридович. Чи це вже й до вечерні дзвонять? Підуж я поможу дякові співати. (Встає.)

Горпина. Вже таки й допоможете дякові. Сідайте ж та лучче побалакаємо. Нехай там сам дяк курникає.

Євдокія Корніївна. Я оце все про свою дочку. Вже б, зда-

ється, і час заміж, та все якісь недоладні люди трапляються: то негарні, то без грошей, хоч і гарні, то не дуже розумні. Зовсім не до пари моїй Євфросині.

Горпина. О, Євфросина таки вередлива. Недурно вона так дере носа передо мною, неначе я їй не тітка.

Євдокія Корніївна. Тут, сестро, почав до нас ходити один молодий панич, та не скажу, як звуть.

Горпина. Про мене, не кажи. Мені не йти за його заміж.

Євдокія Корніївна. Гарний, хоч з лица води напийся, ще й до того розумний. Як почне говорити з Євфросиною, та так говорить розумно, що я слухаю, слухаю і нічогісінько не розберу. От уже вдався розумний, як наша Євфросина.

Сидір Свиридович. Що вже розумний, то розумний, бо набрався розуму од розумних людей: він знається не тільки з семінарськими басами, але навіть з митрополичими.

Горпина. Та хто ж це такий? Та скажи-бо, сестро!

Євдокія Корніївна. Не скажу, нехай кортить.

Знов дзвонять до церкви.

Сидір Свиридович. Ой, уже вдруге дзвонять! Їй-богу, втраю вечерню. (Бере шапку і йде. Горпина його доганяє й тягне до стола.)

Горпина. І годі вам, годі. От уже наспіваєте! Шипить, як старий гусак, а йому здається, що він співає.

Євдокія Корніївна. Та не слухай, сестро! Ото в дяка добра табака, якась не проста, заморська, то він біжить нюхнути з дякової табатирки.

Горпина. Знайшов добро. Сідайте-бо та побалакаємо, та вип'ємо по чарці. (Тягне його й садовить.)

Сидір Свиридович. Ото дав господь ручки! Аж мої кістки тріщать.

Горпина. Химко!

Входить Химка.

ВИХІД 6

Ті самі й Химка.

Горпина. Побіжи, Химко, в церкву до дяка, нехай дяк дасть хазяїнові на один нюх табаки.

Химка. Чого? Табаки? Хіба ж я дурна, щоб за чортзна-чим бігала, та ще й до церкви! Вже ці тітка вигадують! (Виходить.)

ВИХІД 7

Ті самі без Химки і Євфросина.

Євфросина (входить в світлицю. Побачивши Горпину, йде до неї і гордо вітається). Добривечір, тітко! Це ви до нас в гості?

Горпина. Авжеж бачите, небого! В гості прийшла.

Євфросина. Ходила оце гуляти та купила щось задля вас, мамо.

Євдокія Корніївна. Що ж ти купила? Чи не черевики?

Горпина. Певно, купила матері московську бурульку.

Євфросина. (розвірчує папір й виймає очіпок з червоними стрічками). Ось що я вам, мамо, купила. (Хоче надіти матері на голову; мати одхиляється.)

Євдокія Корніївна. Що се ти, дочко! Схаменися! Чи годиться ж мені на старість убиратися в очіпок, та ще з червоними стрічками?

Горпина. Авжеж! Воно якраз пристане до сивої коси.

Євфросина. Скиньте, мамо, оту міщанську хустку з ріжками та вберіться в чепчик.

Євдокія Корніївна. Ходила з ріжками замолоду, ходити-му й на старості літ.

Євфросина. Ви бачите, мамо, що в нас почали бувати не прості люди. Йй-богу, візьму ножниці та постинаю ті капос-

ні ріжки вам і тітці.

Горпина. Отак пак! На здоров'ячко матері. Ріжте, небого, матері, а тітки не зачіпайте.

Євфросина. От уже кожум'яцька простота! Що ж то скажуть мої товаришки, що вчилися зо мною в мадами у пансіоні, як часом котра ненароком загляне до нас? (Тихо.) Що то скаже він, як прийде та знов побачить на матері оті ріжки? Він же сміявся з тих ріжків мені в вічі!

Горпина. А дайте, небого, я приберуся в той очіпок хоч на час. (Надіває чепчик перед дзеркалом, вертить головою й пританцьовує.) А що? Чи не пані ж з мене вийшла? Дивіться, Сидоре Свиридовичу, чи не пристали ж оці червонясті стрічки мені до лиця?

Сидір Свиридович. Хоч сьогодні заміж, їй же богу, хоч сьогодні.

Горпина. А брови як чорніють при цих капосних стрічках. Бий тебе коцюба! На двадцять років помолодшала. Тепер я неначе і кругом пані. Загляну хоч у вікно, може, на мене задивиться який кожум'яцький прудивус. (Заглядає в вікно.) Ото шкода! Нікогісінько нема на улиці, тільки дурна телиця витріщила на мене очі. Химко! Химко!

Входить Химка.

ВИХІД 8

Ті самі й Химка.

Горпина. Химко! Подивись ти на мене, чи гарно мені в цих стрічках?

Химка. Авжеж гарно. (Тихо.) Господи прости, як та потороча. (голосно.) Вже, господи, що не вигадують оця тітка, то все півтора людського. (Сміється.) Нема часу дивитись.

Горпина. І цур йому! Нагрішила повнісіньку хату, хоч зараз іди до попа та й сповідайся.

Химка виходить.

ВИХІД 9

Ті самі без Химки.

Сидір Свиридович. Вам би, сестро, і справді треба щодня сповідатись.

Євфросина. Дайте лишень сюди чіпок, бо в вас руки в гнилих яблуках, щоб часом не помазали.

Горпина. В гнилих яблуках... Цілували мої руки кращі уста, ніж ті, що ваші ручки будуть цілувати.

Сидір Свиридович. Меле, меле, шеретує! (Приспівує.)

Євфросина. Ой господи, яка кумпанія! (Тихо.) Що, як він навернеться в хату та побачить оцю всю кумедію?

Горпина. Вже яка є кумпанія, така й буде. Ви вже нас не перевчите. Підіть лишень, небого, в пекарню та подивіться, чи не закипів самовар, та напійте тітку чаєм.

Євфросина. Авжеж, і з місця не рушу. Заходжусь оце бігати до пекарні!

Горпина. А я, бувши вашою матір'ю, послала б вас до пекарні, щоб ви халявою самовар роздували.

Євфросина. Пхе! Пхе! Ви, тітко, чортзна-що верзете. Вчіть уже свою Оленку, а я й без вас доволі вчилась.

Горпина. Знаємо вашу науку! Вчились три неділі, а набрались у мадами хванаберії на тридцять добрих років. Прощайте! (Виходить.)

Сидір Свиридович. Гур-гур-гур! Бери, Сидоре Свиридовичу, шапку та тікай до церкви. Ой, хочеться нюхнути тієї американської табаки! Коли б застати хоч на шапкобрання, щоб дяк не втік з церкви. (Виходить.)

ВИХІД 10

Євдокія Корніївна і Євфросина.

Євдокія Корніївна. Отже ж ти, серце, розсердила тітку; ще й не прийде до нас в гості.

Євфросина. Коли ж тітка вже геть-то простий чоловік.

Євдокія Корніївна. Та годі, годі, не сердься! (Йде і сідає коло Євфросини.)

Євфросина. Дайте, мамо, мені спокій! (Одхиляє голову.) Ще попусуєте мені на голові коафюру. (Оступається.) Сьогодні забіжать до мене в гості мої приятельки. Ви б, мамо, побігли в пекарню та наготували, чого там треба.

Євдокія Корніївна. Та йду, йду! Чого ти сердишся! (Виходить до пекарні.)

ВИХІД 11

Євфросина, Настя, Ольга і Варвара.

Настя, Ольга і Варвара (входять в хату). Добривечір, Євфросино! Чи жива, чи здорова?

Євфросина (плече в долоні). От і баришні йдуть! Доброго здоров'ячка! Насилу вас діждалась. (Цілується з усіма.) Буде оце з ким хоч поговорити. Ще добре, що тітку оце з хати виперла. Прийшла, накричала повну хату, засмерділа гнилими яблуками світлицю, ще й вилаяла мене на всі боки.

Настя, Ольга і Варвара. Ха-ха-ха!

Настя. Слава тобі, господи, що в мене таких тіток нема.

Ольга. В мене таких тіток нема, але зате моя мати зовсім така, як твоя тітка Горпина.

Настя. Чого це ти, Євфросино, так убралась, як на Великдень? Певно, когось ждеш у гості? Га? Скажи-бо, скажи! Признайся.

Євфросина. Може, жду, а може, й ні. Там-то мені великій клопіт. Хто схоче, прийде, а хто не схоче, то, про мене, як схоче.

Ольга. Це в тебе, Євфросино, нове плаття, та ще й шовкове.

ВИХІД 12

Ті самі та Євдокія Корніївна.

Євдокія Корніївна (з порога). Авжеж шовкове, та ще й дороге: по три карбованці платила за аршин. (Входить.) Здорові були! (Цілується зо всіма.) А ваші матері живі, здорові?

Настя, Ольга, Варвара. Живі й здорові і вам кланяються. А вас як бог милує?

Євдокія Корніївна. Та волочуся до котрого часу. Це ми справили Євфросині одно шовкове плаття, а оце думаємо ще й друге справити, бо...

Євфросина. Годі вже, мамо, хвалитись. Вже й знайшли, чим хвалитись; неначе справді яке диво шовкове плаття.

Євдокія Корніївна. Та ще оце ми купили Євфросині нові золоті сережки та золоті... як-бо їх... каблучки на руки... їй-богу, забула. Ось покажи-бо, Євфросино! Там такі, так і сяють на всю хату.

Євфросина (сердито). Ет, вигадали! Знайшли, чим хвалитись.

Настя, Ольга, Варвара. Ой, покажи! Покажи-бо, Євфросино, нехай ми подивимось. Покажи, серце!

Євфросина. Нехай перегодя. Мене не дуже кортить: я звикла до того. Ідіть, мамо, в пекарню та зготуйте нам закуску.

Євдокія Корніївна. Піду, піду! За всі голови. (Виходить.)

ВИХІД 13

Євфросина, Настя, Ольга і Варвара.

Настя (лапає пальцями Євфросинине плаття). Яке ж гарне твоє плаття! Ото якби собі таке справити. Та яке широке та добряще! А як шелестить! А перейди, Євфросино, через хату.

Євфросина гордо переходить через хату і зумисне шелестить хвостом.

Варвара. Ой, як же шелестить! Шелесь-шелесь! Неначе листя на вітрі. А який хвіст! Здається, увесь шелест на хвості.

ВИХІД 14

Ті самі й Оленка.

Оленка (входить). Добри вечір! З неділею будьте здорові!

Всі. Доброго здоров'я! Спасибі, будь і ти здорова.

Оленка. Моя мати лягли спочивати та й кажуть: піди до Євфросини та погуляй трошки. А я оце - й прийшла.

Євфросина. Сідай, Оленко!

Оленка. Це в тебе, Євфросино. нове плаття? Та яке гарне, як золото.

Євфросина. Мабуть; чи подобається тобі хоч трохи?

Оленка. Де вже пак не подобається! Мені такого й до смерті не носити. Ох! (Зітхає.)

Євфросина. А може, посватає хтось багатий, то й носитимеш.

Настя, Ольга, Варвара. Покажи-бо, Євфросинко, золоті сережки та браслети, покажи!

Євфросина. Та вже нігде дітись: треба показати. (Йде в кімнату й виносить сережки й браслет.)

Всі. Ой, гарні ж! Аж блищать, аж горять! Так і сяють на всю хату.

ВИХІД 15

Ті самі й Євдокія Корніївна.

Євдокія Корніївна (вбігає з пекарні прожогом). Аж тридцять карбованців заплатила своїми руками! Надінь, Євфросинко, то й я подивлюсь.

Євфросина. Таки не втерпіли, прибігли: ще й Химку сюди приведіть. Підіть-бо, мамо, в пекарню, а то Химка там все перепалить та переварить.

Євдокія Корніївна. Піду, піду. (Виходить.)

Євфросина надіває перед дзеркалом сережки й браслет.

Всі. Ой, як блищать! А повернись, Євфросинко!

Оленка. Яка ти стала гарна в сережках! Вдвоє покращала.

ВИХІД 16

Євфросина, Настя, Ольга, Варвара і Оленка.

Оленка. Дай мені, Євфросино, в руки браслет: ще зроду в руках не держала золота.

Євфросина. Ти, Оленко, як мала дитина. На, про мене, й подерж, та тільки не впусти, бо ще й розіб'єш.

Оленка (бере браслет і приміряє на руку). Отже й до моєї руки пристає; їй-богу, пристає. І моя рука не дуже чорна для золота.

Варвара. Якби пак було, то й пристало б.

Оленка. Та горенько, що нема.

Євфросина. Та не держи-бо так близько коло рота: на золото не можна дихати, бо стемніє. Дай лишень сюди! (Бере й надіває на руку.)

Оленка. Ой, як же на тобі блищить золото! Неначе на образі.

Варвара. Як ти Євфросино, сьогодні розкішно вбрала голову!

Оленка. Які в тебе, Євфросино, стали тепер великі коси. Як ви були бідніші, то в мене були довші коси, ніж у тебе, а як ви розбагатіли, то в тебе аж утроє більші коси вирости.

Євфросина і всі три приятельки сміються.

Євфросина. От вже кожум'яцька простота! Чи вже ж ти думаєш, що у всіх панів на голові свої коси?

Оленка. Невже ж чужі?

Ольга. А чом же не вбратись і в чужі коси, аби було гарно?

Оленка. А я все було дивуюсь, чого в тих багатих панів такі здоровецькі косища, неначе в кожної куделя на голові або повісмо конопель.

Євфросина. Купи, Оленко, й собі таке повісмо та почепи на голову. Побачиш, як покращаєш.

Настя. Недурно ти, Євфросино, так сьогодні прибралась. Еге? Когось ждеш?

Євфросина. Може, кого й жду, та не скажу кого.

Настя. А я вгадаю, хоч ти й не скажеш.

Євфросина. Ба не вгадаєш!

Настя. Ба вгадаю.

Євфросина. Ба не вгадаєш.

Настя. Бодай я завтрішнього дня не діждала, коли не вгадаю.

Євфросина. Ану скажи, як починається його прозвище.

Настя. Го...

Євфросина. А далі?

Настя. Гострохво...

Євфросина. А далі?

Настя. Гострохво...

Євфросина. Попала пальцем в самісіньке небо.

Настя. Знаю я його! Бігає за баришнями як несамовитий.

ВИХІД 17

Ті самі й Свирид Іванович Гострохвостий.

Гострохвостий входить в шляпі, в рукавичках і з паличкою. Шляпа на голові набакир. Він усе тре руки - показує рукавички.

Євфросина (тихо). Як б'ється моє серце! Боже мій!

Гострохвостий. (кланяється). Мій найнижчий поклін тому, хто в сьому дому, а поперед усього вам, Євфросино Сидоровно. (Подає Євфросині руку.) Хоч я не знаю, кого я тут бачу і з ким буду розмовляти, але в домі такої баришні, як Євфросина Сидоровна, я сподіваюсь, що познакомлюсь не аби з ким. Рікіміндуйте мене, прошу вас. (Здіймає дуже помаленьку рукавички, щоб показати їх.)

Євфросина. Се мої близькі приятельки і сусіди.

Настя. Мені здається, що ми таки не зовсім незнакомі... Мені здається, що ми вже десь бачились.

Гострохвостий. Може, може... В мене так багацько знайомих баришень по всьому Києву, що й на два вози не забереш. Може, я й забувся. Рікіміндуюсь вам: Свирид Іванович Гострохвостий. (Тихо.) З цією не варт би й знакомитись, як я придивився при світлі: ніс, як цибуля, а очі, як у сови. (До Ольги й Варвари.) Рікіміндуюсь і вам. Свирид Іванович Гострохвостий. (Побачивши Оленку, питає в Євфросини.) А це ж хто такий?

Євфросина. Та це моя родичка... живе тут недалечке з матір'ю; торгують яблуками. Вбогі люди.

Гострохвостий. (придивляється до Оленки. Тихо). Яка ж вона гарна оця кожум'яцька міщаночка! Такої й на Хрещатику, і в Липках чорта з два знайдеш. (До Євфросини голосно.) Прошу вас, порікіміндуйте мене своїй родичці. Для вас, Євфросино Сидоровно, я готовий познакомитись з вашими родичами, хоч би і в десятому коліні, хоч би вони й

яблуками та медяниками торгували.

Євфросина (тихо), Ат... простенька собі дівчина... Зовсім не нам рівня.

Гострохвостий. (до Оленки). Свирид Іванович Гострохвостий з своєю особою! (Подає Оленці руку; Оленка не бере й соромиться.) Не соромтесь-бо, подайте мені свою білу ручку.

Оленка одвертає лице і ледве простягає йому руку.

Будьте ж сміливіші!

Оленка. От і знайшли білу руку. Нема моїм рукам од чого біліти.

Гострохвостий. То купіть рукавички.

Оленка. Я зроду не носила рукавичок. Далася я вам на сміх!

Євфросина і приятельки осміхаються.

Гострохвостий. (тихо). Яка ж гарна ця міщаночка! Які в неї очки, брівки, як шнурочки, щічки, як палянички. Якби довідатись, хоч де вона живе.

Оленка. Як вас чудно прозивають.

Гострохвостий. Може, й чудно. Всяково буває. Буває й чудніше.

ВИХІД 18

Ті самі й Євдокія Корніївна.

Євдокія Корніївна (виходить з пекарні). Добривечір вам, Свириде Йвановичу! Оце я почула ваш голос, та й не видержала: прийшла послухати вас, хоч у мене діла, аж голова біла. Сідайте, будьте ласкаві, і я хоч на час сяду та послухаю вас. Оце шкода, що нема мого старого. Він вас усе згадує. От би наслухався. (Сідає.) Ото моя Євфросина та й мій старий все кажуть, що нема в світі нічого кращого й луччого, як розумні і вчені люди.

Гострохвостий. Авжеж так; що правда, то правда. Як чоловік підійметься розумом вгору аж вище од лаврської дзвіниці та гляне звідтіля на людей, то люди здаються такі маленькі, такі маленькі, як пацюки. А вже ваші Кожум'яки здаються звідтіля смердячим болотом, в котрому повивертали боки проти сонця товсті свині.

Євфросина. О, що правда, то правда! Як я вийшла з пансіону, то мені здається, що я стою на Щекавиці або на Андріївській горі та все дивлюсь на людей зверху.

Євдокія Корніївна. Ото скажіть! Страх, та й годі! Ото шкода, що нема мого старого; от наслухався б.

ВИХІД 19.

Ті самі й Сидір Свиридович.

Сидір Свиридович (виходить). Е! Та се в мене гості! Добри вечір вам! Спасибі, спасибі, що мене не забуваєте.

Гості. Доброго здоров'я, Сидоре Свиридовичу!

Сидір Свиридович. Та ще й ви, Свириде Йвановичу, в мене в гостях. (Цілується з Гострохвостим.) Оце шкода, що я загаявся з дяком. Але ж у дяка табака! Що за табака! (Нюхає пучки.) Ще й досі пучка пахне. Сідайте ж, гості, в мене та й не просіть сісти, бо я оце втомився. (Сідає; Всі сідають.)

Євфросина. Мамо, чи швидко в нас буде готова вечеря? Час би давати що-небудь на закуску.

Євдокія Корніївна. Зараз, зараз, моє серце! Що за розумну дочку маю! (Виходить.)

Сидір Свиридович. Скажіть же нам, Свириде Йвановичу, що-небудь розумне. Ви ж там ведете кумпанію з ученими людьми на тих розумних кутках нашого Києва. Скажіть ви мені, чи не чули ви там од вчених людей, чого-то тепер на світі стала така дорожнеча?

Євфросина. А тим усе дороге, що тепер люди стали багато їсти. Наша Химка як почне лупити, то за один раз укладе в копи з борщем цілий хліб. Якби пак усі вчилися в пансіоні та їли так, як наша мадам їла і як нас годувала - всього по кришечці, щоб тільки язичком лизнути, тоді було б усе дешево.

Сидір Свиридович. Та як же його грішним людям одним духом жити, коли не наїстись або й не випити гаразд.

Гострохвостий. Одно те, як кажуть Євфросина Сидорова, а друге те, що людей стало на світі дуже багато. Тепер хоч би й нашого брата цилюрника так розплодилось, що й не потовпишся. Якби половина людей вимерла, то знов би на світі все подешевшало.

Сидір Свиридович. Чи вже ж? Стара! Де це вона пішла! Кинь там своє куховарство та йди слухати!

Євфросина здіймає руки і знов надіва браслет; грається ним і показує Гострохвостому.

Гострохвостий. (тихо). Чи не багата ж оця Євфросина! Грається золотом, неначе я бритвами. (Голосно.) Що то добре бути вченим! Я вчених людей і вас, Євфросино Сидоровно, ставлю без міри високо. (Тихо.) Євфросина, одна Євфросина достойна бути моєю жінкою; Євфросина, а більше ніхто! Але ж ота Оленка! Що за цяця, що за краса! То ж квітка, а не дівчина! Коли б з нею хоч побалакати на самоті, хоч зблизька надивитись на ті пишні очі! Треба її десь підстерегти. Але сватати буду Євфросину. Старий і стара держатимуть руку за мною. Напустив я їм в вічі туману.

Завіса падає.

ДІЯ ДРУГА

По обидва боки сцени гори: Кисилівка і Старогородська. На Кисилівці сидить подольський хор шевців, на другій го-

рі сидять старогородські шевці і співають.

Вечір. Місяць високо на небі.

ВИХІД 1

Подольський і старогородський хор міщан.

Подольський шевський хор (співає).

Не щечечи, соловейку,

На зорі раненько.

Не щечечи, малесенький,

Під вікном близенько.

Старгородський хор (хоче перекричати і починає на половині куплета, як перший хор ще не скінчує).

Твоя пісня дуже гарна,

Ти гарно співаєш;

Ти щасливо спарувався,

Ще й гніздечко маєш.

Подольський хор (ще голосніше, аж дереться).

А я бідний, безталанний,

Без пари, без хати!

Не досталось мені в світі

Весело співати.

Старгородський хор (ще голосніше).

Мені пугач знадобився;

Стогне, не співає...

Нехай стогне, нехай стогне

І смерть возвіщає.

голос з 1-го хору. А в нас баси кращі; а в вас баси, як побиті горшки.

голос з 2-го хору. Брешете! В нас кращі баси!

голос з 1-го хору. Брешіть самі, старогородські шевці. В нас на Подолі у коров кращі баси, ніж у вас.

голос з 2-го хору. Брешете, як ми шевці! Між нами нема

ні однісінького шевця. Ви самі шевці!

голос з 1-го хору. У вас баси, як старі циганські решета. У флоровських черниць багато кращі баси, ніж у вас!

голос з 2-го хору. У нас корови співають такими басами, як ви, кожум'яцькі шевці.

голос з 1-го хору. Бий їх, старогородських шевців! (Кидають грудками. З другого хору кидаються так само.) Бий їх, щоб і не наближались до нас. (Збігають з гори і нападають. Б'ються і пхаються. 2-й хор розбігається.) Ганяй їх! Бий їх! От такого перцю дали! Будуть вони пам'ятати нас до нових віників.

голос з 1-го хору. Повтікали старогородські шевці, мабуть, до чорта в зуби. Коли б тобі один. Неначе чортяка похапала. А ще казали, що в їх баси кращі. Та в нас баси такі, що і в семінарії таких не знайдеш!

2-й голос. А який тепер хор найкращий? Чи семінарський, чи братський, чи бурсацький?

3-й голос. Я кажу семінарський.

4-й голос. А я кажу бурсацький.

1-й голос. А я кажу братський.

5-й голос. А я кажу архієрейський.

2-й голос. А я кажу митрополичий.

3-й голос. Ба семінарський.

1-й голос. Ба братський.

3-й голос. Ба брешеш.

1-й голос. Ба не брешу.

3-й голос. Ба брешеш-бо.

1-й голос. Та бреши сам. Хто бреше, тому легше. А хто не йме віри, тому в спині діри!

3-й голос. В семінарськiм хорi сам Тарас як попре горою: го-го-го! (Показує голосом.) А Кирило! як ревне низом (показує)... гурр! го! го! го! Або Орест як суне октавою (пускає октаву)... рррр... гуррррр! аж хори дрижать.

1-й швець. А вгадайте, хто найрозумніший в Києві: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

2-й швець. Я кажу семінарист.

1-й швець. Я кажу академіст.

3-й швець. А я кажу університант.

Всі до 3-го шевця. О, цей тягне за старогородськими шевцями! Бий його!

3-й швець. Ба справді університант.

1-й швець. Я кажу академіст.

2-й швець. Ба ні; найрозумніший семінарист: семінариста ніхто на словах не переможе. І баси найкращі в семінарії.

1-й швець. Семінарист то бурсак.

2-й швець. Ба брешеш! Семінарист найрозумніший.

1-й швець. Ось тобі за те! (Дає стусана.)

2-й швець. Ось тобі здачі!

4-й швець. А хто між нашими найрозумніший?

Всі. Гострохвостий! Гострохвостий! Про це нічого й голову ламати. Свирид Іванович Гострохвостий! Він знається з семінарськими і митрополичими басами. Він найрозумніший на всі. Кожум'яки, бо так набрався розуму, що як наче не говорити, то ніхто нічого не второпає.

Гострохвостий. виходить і проходжується на сцені.

Всі. (до його). Свириде Йвановичу! Свириде Йвановичу! А хто найрозумніший: чи семінарист, чи академіст, чи університант?

ВИХІД 2

Ті самі і Гострохвостий.

Гострохвостий. (авторитетно). Ви й того не тямите? Авжеж семінарист, бо в семінаристів найкращі баси. Та що з такими дурнями, як ви, й говорити!

4-й швець. Яка ж у вас, Свириде Йвановичу, чудова жи-

летка, які рябі штани! Як зветься ця матерія?

Гострохвостий. Жилетка з фізичеської матерії, а штани з матерії моральної.

3-й хлопець. Яка гарна матерія! Ряба-ряба, як зозуля. Як мені хазяїн дасть гроші, то собі пошию фізичеський сіртук.

4-й хлопець. А я б собі пошив такі самі моральні штани, як у Свирида Йвановича.

3-й хлопець. Один Гострохвостий скаже, де найлуччі баси.

Всі. Свириде Йвановичу! Свириде Йвановичу! Ось ходіть до нас: про щось маємо вас спитати.

Гострохвостий. Питайте, то й скажемо.

Всі. У якому хорі тепер найкращі баси?

1-й швець. Еге у братському?

Гострохвостий. Може, у братському, а може, й ні.

3-й швець. А правда, тепер у семінарському найкращі баси?

Гострохвостий. В братському тепер баси заснаділи, а в михайловському неначе галушками подавились. Найдужчі баси в семінарії. Там один Орест стане за десять братських басів.

3-й голос. Ага! А що! Чи не моя правда вийшла? Там один Тарас як ревне. Недавно він був у гостях в мого хазяїна і так співав, що наш хазяїн трохи не здурів, аж на стіну ліз.

Гострохвостий. А все-таки найкращий тепер бас у міщанському хорі. У Йоньки Шелихвіста така басюра, що ні одна бочка з ним не справиться.

Всі. до 3-го хлопця. А ба, й ти вбрехався, а ба, вбрехався! А що!

Голоси згори. Свириде Йвановичу! А йдіть до нас співа-ти.

Гострохвостий. Куди ж пак! Так і полечу оце на гору лю-дям на сміх! Не знав, з ким заходити у патьохи! Отут треба

постояти, подождати, чи не побачу Оленки. Сюдою дівчата ходять по воду, сюди виходять пісень послухати. Коли б вдалося хоч натішитись до заручин з Євфросиною, бо як заручуся, то тоді годі тобі, Свириде Йвановичу, до дівчат липнути! Євфросина, здається, вхопить мене в свої пазури; але ж ті пазури в золоті! А тут доконче треба поправити свої діла, бо лусне цилюрня незабаром. Старого Рябка струсну, то так і посипляться карбованці. Тоді я позакидаю свої бритви ік чортовому батькові через голову в Дніпро та й буду купцем. Але ж Оленка, серце моє, любка моя! Коли б хоч углядіти, хоч подивитись! (Ходить взад і вперед.)

Хор (співає).

Вийду на поле, гляну на море,
Сама ж я бачу, що мені горе;
Сама ж я бачу, чого я плачу...
А ще милого хоч раз побачу.
Буду стояти на цім камені,
А чи не вийде милий до мене;
Буду терпіти велику муку,
А чи не скаже: дай мені руку!

ВИХІД 3

Свирид Іванович Гострохвостий і Оленка.

Через сцену переходять дівчата з відрами; деякі застаються й слухають хор, балакаючи. З гори сходять кілька хлопців і пристають до їх. Оленка виходить з відрами і стає.

Оленка. Як гарно співають хлопці! Стану та послухаю хоч на часок. За тими яблуками, за тією біганиною нема мені цілісінький день просвітку. Може, й Гострохвостий там сидить на горі та співає? Боже мій милий! Нащо ж я його полюбила, коли я знаю, що він на мене й не гляне, й

слова до мене не промовить!

Гострохвостий. (вглядівши Оленку). Вона йде з відрами! Вона! (Підходить.) Добривечір вам, Оленко! (Скидає шапку, кланяється і подає руку.)

Оленка (засоромившись). Доброго здоров'я! (Подає йому руку.) Ой, не давіть так здорово! Ой, як ви мене злякали, що я й нестямилась! (Важко дише. Тихо.) Боже мій! Серце моє трохи не вискочить з грудей.

Гострохвостий. Може, ви втомились, несучи відра? Дайте, я вам трошки піднесу. (Хоче взяти відра.)

Оленка. Що це ви? Чи то можна, щоб ви несли відра?

Гострохвостий. Нічого; тут ніхто не бачить. Для вас я готовий не тільки що відра нести, для вас я переніс би усю криницю до вашої хати.

Оленка (спокійно). Не треба мені вашої помочі. Донесу й сама, як здужатиму...

Гострохвостий. Для вас, для вас я готовий ціле Дніпро перенести у вашу хату.

Оленка. Перенесіть для своєї Євфросини. Таких помагачів мені не треба. (Одходить з відрами.)

Гострохвостий. (доганяє й бере її за руку), Коли б ви знали...

Оленка. Я нічого не знаю. (Одпихає його руку.) Йдіть собі до своєї Євфросини або до тих баришень, що були в гостях у Євфросини, а мене, бідної, не зачіпайте.

Гострохвостий. Ті всі баришні не варті однієї вашої брови. Ви найкраща панна на всі Кожум'яки. Вам нема тут рівні на цілий Київ.

Оленка. Яка я панна! От Євфросина, то панна: вона убирається в шовкові сукні; їй мати купила золоті сережки; в неї на голові півпуда кіс. Ото так панна! Ви з мене смієтесь. Йдіть собі до Євфросини.

Гострохвостий. Коли б ви знали, які ви гарні, яке у вас

гарне личко, які очки (заглядає), то ви б не говорили того. Правда, вам ніхто не казав в вічі, що ви гарні?

Оленка. Може, ваша й правда, але ви будете сватати Євфросину.

Гострохвостий. І хто вам наговорив оце? Божусь вам і присягаюсь перед братською чудовною богородицею, що се все брехня. Бодай я покалічився і навіть зарізався своїми ж бритвами, коли цьому правда. Я вас, Оленко моя дорога, люблю і більше нікого не буду любити!

Оленка (тихо). Боже мій! А що, як він правду каже? Я аж умліваю. (голосно) Не так ви увивались коло Євфросини, не так ви говорили до неї, щоб я вам пойняла віри. Ви з мною говорите просто, а з Євфросиною говорили по-вченому, бо ви її любите.

Гострохвостий. Але ж божуся вам, присягаюсь! Нехай мене святий хрест поб'є, нехай мене покарає братська богородиця! Ще не вірите?

Оленка мовчить і задумується.

Нехай мене оця сира земля поглине! Бодай я втопився в канаві, в оцім болоті! Ще не вірите?

Оленка думає.

Нехай мене кожум'яцькі собаки загризуть! Щоб я до своєї хати не дійшов, щоб моя цилюрня згоріла цієї ночі, коли я брешу, коли я вас не люблю! Ще не вірите?

Оленка (тихо до себе). Боже мій, який він гарний! Я ще зроду не бачила нікого такого гарного, одколи бігаю з кошиком по Києву. Серце моє, серце моє бідне! Не вдержишся ти в грудях.

Гострохвостий. Ще не вірите?

Оленка. Я рада б вірити, та ви дуже розумні, як усі кажуть, а я дуже бідна й проста. Коли б я була багата, я б вам повірила.

Гострохвостий. Навіщо вам те дороге убрання, коли ва-

ші очі, ваші брови красять вас лучче од Євфросининих золотих сережок. Виходьте до мене тихенько од матері сюди хоч щовечора. Добре?

Оленка. Як моя мати довідаються про те, битимуть ломакою так, що я не потраплю, куди втікати.

Гострохвостий. То скажіть своїй матері, що я буду свата-ти вас, що я буду женитись із вами. (Тихо.) Ой, страшна ж її мати! Ще як попаде мене в свої лапи, то витрясе з мене душу. (Оглядається на всі боки)

Оленка. Чи вже ж тому правда? Хіба ж я вам рівня?

Гострохвостий. Оленко моя! Серце моє! (обнімає її) Я впаду отут серед шляху перед тобою на коліна, бо я люблю тебе.

Оленка (кладе йому руки на плечі і припадає на плече). Свириде Йвановичу! Я люблю вас, як ще нікого так не любила.

ВИХІД 4

Оленка, Свирид Іванович і Горпина Корніївна.

Горпина (шукає когось і придивляється до Оленки і Гострохвостого), Невже ж се моя Оленка обнімається і цілується з якимсь волоцюгою! Бач, де вона! А я її жду та жду! (До Оленки.) Чи се ж тобі не стид та не сором обніматись з хлопцями? Та це Свирид Іванович! Та це Гострохвостий! То це той великорозумний, що дурить отого старого дурного Рябка та й його великорозумну Євфросину! От так-так! Сього я од вас уже не сподівалась! (Кидається до Оленки.) Чого ти тут стоїш із ним серед улиці? (Присікується.) А ти, поганко! Та в тебе ж ще на губах молоко не обсохло, а тобі вже з хлопцями цілуватись!

Гострохвостий. От і не обсохло. зовсім вже обсохло!

Горпина (соваючи кулак під самий ніс Оленці). Постри-

вай же ти, погана дівчино! Я тобі дома обірву оті патли на голові! Бери відра! Йди додому та зараз лягай спати. Щоб і твого духу тут ніколи не було! Щоб твоя нога тут не була! (Пхає Оленку; Оленка одходить з відрами й плаче.)

ВИХІД 5

Горпина й Гострохвостий.

Гострохвостий. Мені здається, що пхати й бити дочку свою вам зовсім не приходитьсья...

Горпина. Цить, бо я тобі очі видеру! (Показує нігті.) Нащо ви зводите мою дитину з пуття? Га? Він думає, як убрався у рукавички та в шляпу, то вже має право знущатись над нами, бідними! То це ті великорозумні, що говорять по-писаному? Ти думаєш, що я така дурна, як Рябко, як Євфросина! Я за свою дочку готова очі видерти, готова тут галасу наробити на всю улицу!

Гострохвостий. Горпино Корніївно! Бога ради, не кричіть та послушайте, що я маю казати. (Тихо.) Оця горлата баба наробить такого крику, що й Євфросина почує. (голосно.) Горпино Корніївно! Се! Се!.. От послушайте мене! (Хоче утекти.)

Горпина (доганяє, хапає його руками і кричить). Не пущу! Не втечеш! У мене одна дитина, як одно сонце на небі! Не пущу! Дай мені одвіт, нащо ти зводиш з розуму мою Оленку, коли сватаєш Євфросину? Нащо вам здалася моя Оленка? (Гострохвостий пручається. Горпина кричить.) Не пручайтесь, не пущу! Гвалт! Гвалт! Поліція! Поліція! Квартальний!

Гострохвостий. Ой, пропав я! Йй-богу, репетує бісова баба так, що розбудить всю улицу. (голосно.) Горпино Корніївно! Бога ради, не кричіть! Я чесний чоловік! Я зроблю все, що ви скажете!

Горпина (кричить ще дужче). Поліція! В поліцію його! Я знаю вас, паничків! Знаю, як ви обдурюєте та з ума зводите бідних дівчат. Ой боже! Певно, вже моя Оленка не вперше вибігла до сього проклятого брехуна, що вміє тільки по-письменному брехати. Ой, згубив же він мою єдину дитину! (Плаче.)

Гострохвостий. Їй же богу, вперше! Клянусь вам, божусь вам і присягаюсь, Горпино Корніївно, що вперше! Ви думаете, що і в мене таки душі немає, що в мене бога нема? Нехай мене покарають всі печорські святі, нехай мене покриє лаврський великий дзвін, коли я брешу!

Горпина. Докажи! Докажи! Бо я не вірю твоєму одному слову. В твоїх словах нема правди. Твої слова - гнілі яблука! Божися! Присягайся! Іди до церкви, присягни перед богом!

Гострохвостий. Я ще ж таки, борони боже, не вбив чоловіка, щоб йти серед ночі до церкви присягати.

Горпина. Божися, присягайся, бо ти згубив мою дитину, їж святу землю, то я повірю. На, їж! (Бере жменю землі.)

Гострохвостий. (сміється). Хіба я вовк, щоб їв землю.

Горпина. Їж! На, їж, то повірю.

Гострохвостий. (регочеться). Чи ви, Горпино Корніївно, при своєму умі! Батькові своєму понесіть, нехай покуштує, яка земля на смак.

Горпина. То він ще глузує над нами, бідними сиротами! Зводить з ума мою Оленку, ще й знущається над нами! Поліція! Поліція! В поліцію його, сибірського! В тюрму! В Сибір його! Там йому місце!

Гострохвостий. (тихо). От здуріла баба зовсім. Наробить мені шкандалу на всі Кожум'яки, не можна буде завтра й очей людям показати. (голосно.) Не кричіть, бо...

Горпина. Що бо? Га? Що то за бо?... Кричу, бо маю право! Поліція! Квартальний! Десяцький! Сюди! В'яжіть його, беріть його!

ВИХІД 6

Горпина, Гострохвостий й Оленка.

Оленка вертається, ставить відра, прожогом вибігає на сцену, ридає і кидається до матері.

Оленка. Мамо! Не зачіпайте, бо я люблю його! Свирид Йванович любить мене. Мамо! Прошу вас, благаю, не зачіпайте!

Горпина. Щоб я його так пустила, піймавши на гарячому місці? Нізащо в світі! Нізащо! Не була б я Горпина Скавичиха, щоб я таки не постановила на своєму. Коли зачіпаєш, то зачіпай чесно, не безчесть мене й моєї дочки, бо ми тобі не іграшка.

Гострохвостий. Ви на мене, Горпино Корніївно, і се й те, і с'як і так, і с'який і такий, а ви не знаєте, що я хочу сватати Оленку.

Горпина. Дурить уже дурного Рябка та великорозумну мою небогу Євфросину, а нас, убогих, не піддурите.

Гострохвостий. Їй-богу, правду говорю вам... Ви мені не вірите? Ви думаете, що я нечесно жартую з Оленкою? Вірте мені, я чоловік чесний. І божусь, і присягаюсь, що не піддурюю. Бодай я завтрішнього дня не діждав, бодай я завтра повісився на своїх ремінних пасах, в своїй хаті, коли ви мені не вірите. Щоб я вас піддурював? Я ходжу до Рябка так, як ходять знакомі до знайомих, а женитись не женюсь. Горпино Корніївно! Чи можна ж рівняти Оленку до Євфросини? Подумайте ви.

Горпина. О, вже що правда, то правда. Моя Оленка... (До Оленки.) Геть одійди... (До Гострохвостого.) Як гляну на базарі на свою Оленку, то нема кращої од неї не то що між нашими міщанками, але між тими баринями, що вештаються по базарі. Таки така гарна, хоч води з лица напийся! І біс її зна, в кого вона вдалась.

Гострохвостий. Авжеж не в вас... В неї голосок, як у флорівських черничок, а в вас такий бас, як у нашім шевськїм хорї у Йоньки Шелихвоста, їй-богу!

Горпина. Ну й прирівняв.

Гострохвостий. Так я незабаром до вас і на заручини.

Горпина. Про мене, й просимо; тільки, здається, у вас ні за собою, ні перед собою... так, як і в нас. Тільки й добра, що бритви та язик у роті, як бритва.

Гострохвостий. Не думайте так, Горпино Корніївно! В мене, ви самі знаєте, і Оленка знає, своя цилюрня...

Горпина. Мабуть, тільки що цилюрня. Та вже бог із вами. Коли вам моя Оленка сподобалась, то й приходьте до мене в гості. В мене швидко будуть гості, бо я в четвер іменинниця; обіцялись і напрошувались таки самі мої куми з Кожум'як, з Старого Києва і навіть Печорська. Для кумів я вже не пожалію хліба-солі.

Гострохвостий. То буде пир на ввесь мир.

Горпина. Хоч не на ввесь мир, та все-таки буде пир. Приходьте, може, й погодимось, коли у вас язик не такий, як ваші бритви.

Гострохвостий. Добре-добре. (Тихо.) Яка ж краса Оленчина. Для її краси варт навіть пану Гострохвостому оці відра занести до хати. (голосно.) Візьму ж я відра, щоб вам, Оленко, було додому йти легенько. (Бере відра на плечі і крекче. Тихо.) Ой, обшмульгаю ж я собі плечі! Се надибав лихо ко-жум'яцьке! Коли б ще яка чортяка не вгляділа та не розбрехала на ввесь Подол, коли ще сама Скавичиха завтра не розбреше на ввесь Київ.

Пісню на горі ледве чуть.

Хлопче молодче, який ти ледащо,
Задумав женитись, сам не знаєш нащо;
Будеш гірко плакати, долю проклинати,

І кулаками сльози утирати!

Пісня замирає.

Горпина. От таки й Горпина Скавичиха діждалась, що її дочці Оленці такі паничі носять відра з водою!

Завіса падає.

ДІЯ ТРЕТЯ

Просторна Горпинина хата. Збоку - двері в пекарню. Коло груби завішені пічурки; в одній пічурці-здорова макітра з пирогами, в другій пічурці - пляшки з настоянками. День.

ВИХІД 1

Гострохвостий.

Гострохвостий. (входить). Нема нікого. Що це за диво! Де се вони подівались? А казала вчора Скавичиха, що в неї буде пир на весь мир... Може, збрехала? Але ж я носом чую десь смачні пироги. (Ходить по хаті й нюхає.) Їй же богу, десь пироги пахнуть, та ще й недалечке. (Нюхає кругом стін.) От уже наділив мене бог своїми дарами: окрім розуму доброго, маю до того доброго носа. Ой, пироги пахнуть, та не знаю де! (Знаходить пічурку, одслоняє заслонку.) Ось де вони! Повнісінька макітра! Що бог дасть, а вже попробую: не видержу! (Хапає два пироги в обидві руки і їсть. З пекарні чує голос Педорі.)

ВИХІД 2

Гострохвостий і Педоря.

Педоря (з пекарні). А хто там? А кота! А тпрус, псявіро! Простягає пироги. (Вбігає і розставляє руки.)

Гострохвостий. Ти б сказала: кицю, кицю! На тобі пиріжка! А то прискаєш, аж губи бренькають, неначе струни.

Педоря. Що це ви робите? Кого вам треба? Хто ви такий?

Гострохвостий. (запихаючись пирогами). Потривай, бо пельку заткнув начинкою... А як тебе звуть?

Педоря. Кого вам треба! Хто ви такий?

Гострохвостий. А як тебе звуть?

Педоря. Як крупи деруть. (Видирає з рук пирога.) Оце лишенько! Було шістдесят пирогів. Сама хазяйка полічила. Скажуть, що я поїла... (Кричить у вікно.) Тітко Горпино, тітко! Було шістдесят пирогів, а теперечки тільки п'ятдесят вісім. Не я винна! Щось вшелепалось у хату та й узяло два пироги. (Гострохвостий бере знов два пироги. Педоря кидається до його, однімає макітру.) Оце якась московська пеня вшелепалась у хату! Геть же! Не беріть, бо пироги лічені! Тітко Горпино! Вже тільки п'ятдесят шість...

Гострохвостий. Та цить! Як-бо тебе звуть? (Моргає й женихається.)

Педоря. Та Педоря! Одчепіться од мене та не зачіпайте вирогів.

Гострохвостий. Негарно тебе звуть, а молодиця з тебе непогана! А признайся, чи багато тітка Горпина понапікала та понаварювала?

Педоря. А вам нащо?

Гострохвостий. На те, що треба. Чи й запіканка й варенуха є? Га? Чи не ковтнути трохи, га?

Педоря. Оце вже й біс його видав так робити. Щось улізло в хату, поїло пироги, ще й горілку вип'є, а на моїй шиї все те окошиться. Тітко Горпино! Та йдіть-бо сюди!

Гострохвостий. (п'є горілку нахильці з пляшки). Та потривай! Не кричи! Я сам признаюсь. Я свій чоловік в сім домі.

Педоря. Та й своїм не припадає горшки дерти. Поліз по горшках, наче котяка. (Виходить.)

ВИХІД 3

Горпина й Гострохвостий.

Горпина (входить). Хто тут уліз у хату? Чого це Педоря репетує? Чи це ви, Свириде Івановичу?

Гострохвостий. Це я, мамо! Добридень вам в вашій господі. Поздоровляю вас з сьогоднішнім днем, з святими вашими іменинами та й з пирогами. (Кидається до Горпини й цілується з нею.) Дай вам господи щастя й здоров'я, й чого ви тільки просите в бога!

Горпина. Та годі, годі! Як була я молодиця, цілували мене в лиця, а тепер... Але ж гарний оцей вражий панич! Як мед з маком! А я вже вас і не сподівалась; думала, що випустила вас з рук, так і навіки втратила.

Гострохвостий. Погано робили, коли так думали. А я покинув своє діло, а до вас таки прибудився, ще й пирогів ваших покуштував. Тут ваша Педоря незгірше вас, трохи мені не провалила ганчіркою голови!

Горпина. О, Педоря зубата! Сідайте ж, будьте ласкаві, коли ви зайшли до мене та ще й з доброю думкою, та побалакаємо любенько.

Гострохвостий. А от я й прийшов. А ви ж мені вчора не вірили, як я божився, як я присягався! Ви думали, що я схожий на других наших паничів. Ні, Горпино Корніївно! Свирид Іванович не з таківських. Не на те мене розуму багато в голові, щоб дурити дівчат.

Горпина. То було вчора, а це сьогодні. Коли так, то вибачайте мені, старій бабі. Я, бачте, чула, як ви увивались коло моєї небоги Євфросини, та вже собі інакше міркувала...

Гострохвостий. Горпино Корніївно! Хіба ж я сліпий? Хіба ж мені баньки більма засліпили? Хіба ж я не бачу, що таке Євфросина, а що таке Оленка? Гай, гай, милий боже! Вже б

говорив хтось другий, а не ви, Горпино Корніївно!

Горпина. Коли ви вже прийшли до мене з чесним словом, то й мені нічого таїтись перед вами. Якби я була паничем, я б обминала Євфросину десятою улицею. Дарма, що вона мені доводиться небога. Тільки я в хату до їх, вона вже задерє до стелі носа та й нюхає сволюки (передразнює), взявшись у боки: "Тітко! Од вас гнилицями тхне". Куди ж пак, який делікатний носичок причепив господь до пики!

Гострохвостий. О, що носичок, то носичок! Певно, не такий, як у Оленки.

Горпина. Такі носички, як у Євфросини, тільки коло байдаків. Мабуть, у тих паничів баньки на потилиці, що не бачать її носичка. Якби я оцими своїми руками взяла Євфросину, я б їй утерла того носа! Я б її приборкала.

Гострохвостий. Вірю вам, вірю, Горпино Корніївно! (Тихо.) Чи не бісової ж п'яти баба! А що, як Євфросина скинулася на цю свою тіточку! Але ж розум, але ж панський тон, але ж золото, золото! Ой-ой-ой, мій милий боже! (Зітхає голосно.) А я прийшов до вас, Горпино Корніївно...

Горпина. Щоб пирогів наїстись?

Гострохвостий. Борони боже! Що це з вами! Я прийшов сватати Оленку, коли буде ласка ваша. Я знаю, що Оленка не спротивиться.

Горпина. Оленка не спротивиться, а я то, може, спротивлюсь, бо маю свої нориви й примхи.

Гострохвостий. То одженіть їх чи свяченою водою, чи кропилом або чим там треба.

Горпина. Еге! Бабські нориви не чоловічі: не сплоха одженеш і кочергою, не то що кадиллом. Чи не дурите ви нас, паничу?

Гострохвостий. Ой, Горпино Корніївно, Горпино Корніївно! Чи вже ж вам од бога не гріх? Чи вже ж ви мені й досі

не ймете віри? Але ж ваша дочка Оленка... то ж краса на ввесь Київ. (Тихо.) Коли б прийшла, хоч подивився б на ті оченята!

Горпина. Мою Оленку не гріх хвалити своїй матері. Тільки, бачте, раз те, що тепер паничі дурять молодих наших міщанок, а друге те, що в вас, здається, ні перед собою, ні за собою! Еге так?

Гострохвостий. А чи ви ж лазили в мої кишені? А що, як там так і забряжчать карбованці?

Горпина. Карбованці чи забряжчать, чи ні, а п'ятаки, може, й забряжчать.

ВИХІД 4

Гострохвостий, Горпина і Оленка.

Горпина. Де це ж ти в гаспида так барилась? Ти не знаєш, що тебе тут дуже треба.

Гострохвостий. (Йде назустріч Оленці). Мій вам низенький поклін і шанування! Де се ви так забарились? (Подає Оленці руку.)

Оленка. Добридень вам.

Гострохвостий. Доброго здоров'ячка, доброго здоров'ячка. Вся моя душа стрепенулась, як зачув я ваш янгольський голосок. Мені здається, що я слухаю найкращих дискантів у концерті у семінарії, як зачую ваш голосок.

Горпина. Та й уміє ж тобі прикласти й приказати - незгірше, як наша Євфросина. Ще й недавно познайомились з Євфросиною, а вже перейняли од неї язичка...

Гострохвостий. То ще невідомо, хто од кого перейняв язичка. (Гордо.) Вміємо ми говорити й без вашої Євфросинки. Ми не ходимо по хатах позичати розуму та язика. Маємо доволі й свого.

Оленка. Авжеж. Вже ви, мамо, наговорите: на вербі гру-

ші, а на осиці кислиці.

Горпина. А це що? Це так матері? Це вже й ти, мабуть, учора позичила язичка у Євфросини? Гляди лишень мені! Ще ти в моїй господі; я ще тобі втру носа...

Гострохвостий. Не встигнете, Горпино Корніївно, втерти носа, бо я прийшов до вас, Оленко, не з порожнім ротом, не з пустими словами, а з словом розумним і вченим. Ви мені не йняли віри вчора ввечері, а от я і справдив своє слово; бо моє слово, слово Свирида Йвановича, не те, що слово якогось там Йоньки або Йваньки. Я прийшов до вас свататись.

Оленка. То ви покинете Євфросину?

Гострохвостий. Нехай вона сниться кому іншому, тільки не мені. (Бере Оленку за руку.) Я тільки вас ніколи не покину: (Тихо.) Коли б чорт виніс оцю бабу з хати хоч на часок. Коли б хоч обняти її. Які ж у неї очі! Так і печуть, так і голять, як аглицькі бритви. Хоч трохи пограюсь з гарною дівчиною.

Оленка. А я думала, що ви глузуєте з мене.

Гострохвостий. Борони боже! Чи то можна? Я без вас не можу жити. Лучче нехай мене винесуть на Щекавику, ніж я маю жити без вас.

Оленка. Ой, яка я щаслива! Я ніколи не була така щаслива в матері.

Горпина. Оце! А чого ж тобі ще треба було в матері? Оце так! Ще не встигла винести ноги за мій поріг, а вже нахваляється.

Гострохвостий. Хоч не винесла ноги за поріг, та швидко зовсім винесе.

Горпина. Куди ж пак! Стане великою панею!

Гострохвостий. А чом би пак і не панею? Та я вберу Оленку так, що їй позавидує не тільки що Євфросина, але найбагатіша купчиха! Я почеплю їй на голову такого капелюха

з білими стрічками, таку коафюру, що вам і не снилося ніколи.

Оленка. Лучче з червоними стрічками. Яка там краса в білих стрічках: і сорочка біла, і капелюх білий і стрічки білі.

Гострохвостий. І ваше личко біле. А яку я вам стругну сукню! З чистого шовку!

Оленка. Я про шовкові сукні ніколи й не думала! Вони мені ніколи й не снились!

Гострохвостий. Я вам куплю золоті сережки! Я вам ушкварю такі сережки, що перед ними і Євфросинині потемніють.

Оленка. Я вже звикла думати, що мені не доведеться носити золотих сережок. Мати не справляють і не пускають заробити...

Горпина. Як це ти говориш з матір'ю? Крутить язиком, неначе в пансійоні вчилась. Та я тобі...

Оленка. Е, годі, мамо!

Горпина. Цить, бо я тебе отим кошиком! Не пущу я тебе більше до Євфросинки. Накадила вона тебе своїм ладаном.

Гострохвостий. Не сердьтесь, Горпино Корніївно! Не сердьтесь!..

Горпина. Цур тобі, пек тобі! Ти неначе собачої блекоти наїлась. (Виходить.)

ВИХІД 5

Гострохвостий і Оленка.

Гострохвостий. (бере Оленку за руку). Оленко! Щастя моє! Чи будете любити мене, виходити до мене щовечора? Бо я без вас не можу жити, не можу дихати, як не бачитиму ваших очей щовечора, як не держатиму вас за оці ручки щодня, щогодини!

Оленка. Втечу од матері, а таки буду виходити до вас. Вже мені так осточортіло бігати по городу з тими кошиками, так гризе мене мати, що мені й світ немилий. Люди гуляють в неділю, в празник, а мені нема ні празника, ні неділі.

Гострохвостий. Дайте, Оленко, ради дня вашого сватання поговоримо про що веселіше. Оленко! Серце моє! Як я вас люблю! Дайте надивитись на ваші брівки, на ваше личко...

Оленка. Як гляну я на ваші очі, забуваю все своє горе! Я неначе знов народилась на світ божий! Яка я тепер щаслива, яка щаслива! Як мені легко на душі! Я неначе вперше на віку одпочила од роботи. (Схиляється на плече Гострохвостому)

Гострохвостий. (тихо сам до себе). Яка тепла в неї душа! Що то якби до сієї душі, до сього личка та Євфросинине золото, та Євфросинину крамницю з крамом, та Євфросинин розум, та Євфросинині кучері! Тут моє кохання... та... (голосно.) Красо моя! Серце моє! (Обнімає Оленку.)

ВИХІД 6

Гострохвостий, Оленка й Горпина.

Горпина (входить). Готуй лишень, Оленко, обід, бо вже куми йдуть справляти день мого святого янгола.

Гострохвостий. (заглядає в вікно). Йдуть! Мабуть, сам бог їх несе на повітрі на крилах. Та й чимала ж череда суне!

Горпина. Мене бог не скривдив кумами. Хвалити бога, не цураються мене, простої, мого хліба й солі.

Гострохвостий. Я й сам не люблю тих, що цураються хліба й солі; я так ж люблю таких гордих людей, що їм голови постинав би.

ВИХІД 7

Ті самі, гості й Педоря.

В хату входять міщанки; деякі з кошиками, деякі убрані в празникову одягу.

Міщанки. Добридень вам, Горпино Корніївно! З днем вашого янгола поздоровляємо вас! Дай вам боже, чого ви тільки забажаєте собі з неба! А вашій дочці пошли боже гарного жениха.

Оленка й Гострохвостий осміхаються.

Горпина. Сідайте ж, щоб старости сідали в мене.

Деякі сідають.

Гострохвостий. (до гостей). Ой кумки мої, голубки мої, цокотушки мої! От пиріжки, так пиріжки у Горпини Корніївни! Недурно вас тут повнісінька хата! Знаєте й ви, де раки зимують!

Одна міщанка. Та й чи не жартливий же з біса оцей язикатий панич, та ще й гарний! Не зачіпайте нас, бо як причепимось усі, то мусите нам ставити могорича!

Гострохвостий. А зачіпайте мене! Я дуже люблю, як молодиці мене зачіпають... але тільки молоді, чорнобриві, такі, що тільки моргни, та й... гм...

Міщанки. Хи-хи-хи! Оцей панич наговорить три мішки гречаної вовни! Хи-хи-хи! Весела мати родила вас, веселий і син вдався.

Горпина (до гостей, що стоять). Але чого ж оце ви стоїте? Сідайте ж у мене, будьте ласкаві. Сідайте, кумо! Сідайте, свахо! Сідайте, кумасю! Прошу покірно, кумко!

Гострохвостий. Та й кумів же в вас. Мабуть, ви перехрестили ввесь Київ.

Горпина (кричить у двері). Педоре! Педоре! А внось сюди столи! Розставляй столи, та серед хати, щоб нам було просторніше балакати й пити.

Гострохвостий. От і я поможу. (Біжить і з Педорею вносять один стіл, потім другий і ставлять їх серед хати.) Та повертайся, Педоре, так прудко, як я! Насилу волоче ноги!

Педоря. За вами похопишся! Не всім такі ніжки мати, які бог дав панові.

Гострохвостий. Але в цій хаті язики! Зібрались з усіх Кожум'яків.

Одна міщанка. Ще й з Либеді прибули на поміч, хи-хи-хи!

Горпина. Чого це ти, Оленко, стоїш, неначе привезена невістка! Застеляй столи та подавай пляшки та чарки. Вже мої кумочки та й заскучали.

Гострохвостий. Ой-ой! (Зітхає.) Ще й як заскучали без чарочки!

Горпина. Як я буду йти заміж, то візьму вас собі за свата.

Гострохвостий. Еге! Добре! За сваху! А я вам подам решетом води, як ви будете сидіти на посаді.

Горпина (вдаривши кулак об кулак). Отже ж ніяк не переговориш оцього панича, їй-богу, не переговориш.

Гострохвостий. То покличте на поміч з десять кумів, то, може, й переговорите. Педоре! А де ж пироги! Ке сюди пироги! Та чи всі, бо я й знаю, скільки їх усіх у макітрі: п'ятдесят, ще й шість.

Міщанки. Ха-ха-ха! їй-богу, знає, скільки пирогів у макітрі!

Педоря. Та тут панич лазили, як кіт, по горшках.

Горпина. Геть собі, йди до печі. Ще й вона! Вип'ємо ж по чарці за живих й за мертвих! (Наливає й п'є.) Щоб живим жити й не вмирати, а помершим, коли померли... ет... (махає порожньою чаркою).

Гострохвостий. Бодай не встали...

Всі. Ой, хто видав так говорити! Це з великого розуму та в голову заходите! Оце так!

Горпина. Глядіть лишень, ви, великорозумні! Говоріть, та не проговорюйтесь! Мертві лежать на Щекавиці та нікому не шкодять, а живі часом дуже й дуже шкодять.

Гострохвостий. (наливає чарку). Про мене, вип'ємо й за здоров'я мертвих. Пошли, боже, з неба, чого нам треба! Помершим чарка, а нам горілка! (Випиває.)

Горпина ходить кругом стола і наливає всім Міщанки випивають і приказують.

Одна міщанка. Даруй же, господи, цей празник проводити, budouчого року діждати.

Друга міщанка. Щоб ми діждали в доброму здоров'ї пити за куму й на будущий рік, як тепер п'ємо живенькі та здоровенькі.

Гострохвостий. (наливає й приказує до чарки). А звідкіль ти? - З Ромна! - А білет є? - Нема.- В тюрму шельму! (Разом вливає чарку в рот. До однієї міщанки.) Чого ж ви сидите та не кидаєте в тюрму безбілетних бродяг?

Міщанка. Я не лихого роду.

ВИХІД 8

Ті самі й Бублейниця Марта.

Марта (входить з кошиком на руці). Добридень вам, Горпино Корніївно! Ой, вибачайте мені, кумцю-голубцю! Бігала з бубликами та трохи не пробігала ваших святих іменин. Насилу згадала!

Гострохвостий. А таки не пробігала, згадала.

Бублейниця. Авжеж! Чи то можна поминути хату моєї дорогої кумоньки. (Цілується тричі з Горпиною.) Поздоровляю ж вас, моє серце, з вашими іменинами. Дай вам боже з неба, чого вам треба, чого тільки ви просите в бога. Добридень вам, Оленко! (Цілується.) Добридень вам, сусідки! (Цілується з гістьми.)

Гострохвостий. А зо мною і не можна цілуватись? Коли цілуєтесь, то цілуйтесь зо всіма підряд.

Бублейниця. Хіба ж ви кума, щоб з вами цілуватись? А я оце забігала до сусіди та випила по чарці, а це з гостей та знов у гості!

Горпина. То й добре! Сідайте ж, будьте ласкаві!

Бублейниця. Еге! Де вже там сидіти! Мені аж танцювати хочеться, так весело було в сусіди!

Всі. То й танцюй, а ми подивимось!

Бублейниця (приспівує).

Уберусь я, молоденька, в новенькі сап'янці,

Та винесу бублички на базар уранці.

Бублички гарячі,

Бублички свіжі,

Бублички з маком,

Бублички з таким,

Бублички з яйцями!

Горпина (з чаркою). От люблю за веселий звичай! От люблю! (Цілується.) Сідайте ж.

ВИХІД 9

Ті самі й Башмачниця.

Башмачниця Орина (входить з кошиком). Добридень вам, імениниці! Поздоровляю з іменинами! А я оце йду в лавку з черевиками та згадала, що в сій хаті сьогодні горілочку п'ють, та й забігла на часок. Нате й мене, нате й мій глек на капусту!

Горпина. Спасибі, моє серце! Спасибі, що згадала мене, стареньку куму.

Гострохвостий. Іще кума! Мабуть, у вас на всім світі нема людей, та все куми. Вашими кумами можна на Дніпрі греблю загатити й Чорторию закидати.

Горпина. А бодай вам язик усох, не казавши лихого слова.

Гострохвостий. Нехай всохне; чорт його бери!

Башмачниця. Ой, як у вас весело та людно! (Співає.)

Дивітеся, чоловіки,

Які в мене черевики.

Це ж мені панотець покупив,

Щоб хороший молодець полюбив.

А панчохи паніматка дала,

Щоб я гарна молодичка була.

Гоп, чук, чуки, чуки!

Гарні в мене черевики,

Бо я панського роду,

Не ходила боса зроду!

Полюбив мене дяк

Чорти батька зна як!

Купив мені черевички,

Закаблучки не так.

Черевички невеличкі,

За цілого п'ятака,

А щоб же я, молоденька,

Вибивала тропака.

Гоп, чук, чуки, чуки!

Гарні в мене черевики,

Бо я панського роду,

Не ходила боса зроду!

(Пританцьовує.)

Горпина. Ой веселі ж мої іменини! (Бере чарку в руки.)

Даруй же, боже, щоб мої іменини щороку були такі веселі.

Кумо Мероніє, чом ти не п'єш? Вже й видно, що печерська

кума, бо вся в чорному, мов черниця. Чи не присвятили те-

бе печерські ченці? Випий-бо, кумцю!

Меронія (бере чарку й одходить на перед сцени, Тихо).

Ой лишечко моє! Ой гріх мій! Як же тут на Подолі грішно

живуть! Що ж то скаже отець Модестій, як, борони боже, довідається про це гріховне гульбище?

Горпина. Випивай-бо, кумо Мероніє! Не шепоти так довго над чаркою, бо чарку нетерплячка бере: хоче в другі руки.

Меронія. Ой, боюся гріха! Спокушають мене куми.

Горпина. А ви, кумочко Магдалино, чого сумуєте? Чи не скучили за своїм Печерським? Випийте, прошу вас. (Подає чарку.)

Магдалина (виходить на перед сцени з другого боку). Ой боже мій! Согрешила я, багато нагрішила!.. Що ж то скаже преподобний отець Пахомій, як довідається про се гріховне зборище!

Меронія (тихо). Що ж то скаже отець Модестій! Та він же накладе на мене покуту на місяць, як тільки признаюсь! Хіба не признаюсь: сама закаюсь пити...

Магдалина (тихо). Ой отче Пахоміє! Помолись за мене, грішну, бо не видержу. Куми спокушають, як ті чорти. Вип'ю та й признаюсь Пахомію. Що бог дасть, те й буде.

Горпина. Та пийте-бо, ви, черниці печорські! Що ви там нашіптуєте?

Меронія й Магдалина. Та вже нігде дітись! Треба випити.

Горпина (тягне набік бублейницю). Чи знаєте, серце кумасю, що я сьогодні два празники справляю: іменини й заручини. Отой красунь, то жених моєї Оленки. Тільки, серце кумо, не кажіть нікому, бо, може, ще з того сватання весілля не буде. (Цілується.)

Бублейниця. Нікому, нікому й слова не скажу. Хіба ж я дурна чи навісна! Борони боже!

Горпина одходить.

Бублейниця кличе башмачницю набік.

Бублейниця (тихо). Чи ти знаєш новину? Оцей гарний та язикатий панич сьогодні заручився з Оленкою. Тільки нікому, нікому не кажи. Борони тебе боже! Такий приказ,

бач.

Башмачниця. Не скажу, не скажу нікому. Побий мене хрест святий, коли скажу. (Башмачниця кличе Магдалину.) Ой, серце кумо, що я чула!

Магдалина. А що? Скажи, кумо, скажи!

Башмачниця. Оцей панич сьогодні заручився з Оленкою, тільки нікому не кажи, щоб ніхто не знав. Чуєш?

Магдалина. Оце! Чи я дурна, чи я мала, щоб рознесла, як сорока, на хвості! Тільки ти та я знатимемо, а більш ніхто, ані душа. (Кличе Меропію.) Чи ви, кумо, знаєте, за що це ми п'ємо могорич?

Меронія. Мабуть, за душу покійного Скавики Горпина справляє поминки.

Магдалина. Де там поминки! Отой панич посватав сьогодні Оленку.

Меронія. Ой господи! А я думала, що це разом з іменинами й поминки, бо як прийшла в хату, то ніби ладаном запахло.

Магдалина. Та то, кумо, од вашої одежі пахне ладаном на всю хату; нікому ж не кажіть.

Меронія (сумно). Про мене там! За всі голови! Байдуже мені! (Меронія шепче на вухо сусіді, сусіда другій кумі і т. д.)

Горпина. Що це ми сидимо, пхаємось коло стола, наче овечки! Сядьмо, куми, долі!

Бублейниця. І я затого не всиджу на стільці, аж коливаюсь. Педоре! Давай килима! Сядьмо, куми, долі на килимі, щоб було не високо падати, бо Меронія вже коливається, як жид з богоміллям коло вікна.

Педоря стелить килим долі.

Бублейниця бере стільчик, ставить серед килима.

Бублейниця. Ви, свята імениннице, сідайте посередині на стільчику, а ми сядемо долі кругом вас.

Горпину садовлять на стільчику. Всі сідають кругом неї.
Гострохвостий скидає сюртука й собі сідає.

Бублейниця. Ви, Горпино Корніївно, наше сонце, а ми ваші ясні зорі.

Гострохвостий. Бувають усякі зорі. Ясні зорі, та не всі..

Всі. Ви, імениннице, наше ясне сонце, а ми ваші зорі.

Гострохвостий. А мене ж куди приткнете? Нехай я буду хоч місяцем.

Всі. Вам на небі нема місця.

Гострохвостий. Ой не вгадали! Не вам те знати!

Горпина (з чаркою в руці). Куми мої, любі мої! Заспівайте мені, прославте мене, свою куму, Горпину Скавичиху. Нехай я трохи заплачу.

Всі (співають).

І лід тріщить, і комар пищить,

А то кум до куми порося тащить.

Кумцю, голубцю! Звари мені порося,

Звари мені порося, щоб і юшка була!

І юшечка, і петрушечка.

Кума моя, любя моя, моя душечка!

Горпина. Ой, не співайте, не завдавайте жалю, бо я вже плачу. (Втирає сльози). Так мене розжалобили, так розжалобили! (Тягне Меропію до себе й цілує її.) Спасибі вам, що ви мене не забуваєте та не цураєтесь мого хліба-солі. Поки жива на світі, не забуду вас; буду за вас щоранку, щовечора молитись богу, подам за вас часточку в Братському монастирі.

Меронія. Помоліться, Горпино Корніївно, за мене, грішницю; вже ж я сьогодні нагрішила, так нагрішила (складає руки до бога), що не знаю, чи й простить мені отець Модестій.

Гострохвостий. І за мене не забудьте подати чарочку, бо й я так нагрішив, так нагрішив! Не знаю, чи простить ме-

не... гм... не знаю, й хто там прощає.

Горпина. А хто видав передражнювати? Хто видав кривитись? Глядіть лишень, бо я вас так поскубу за чуба!

Гострохвостий. То й скубіть, та скубіть добре,- бо є за віщо поскубти. Патли добрі.

Горпина. Розтривожили ви мене піснями. Плачу я, що мене моя рідня цурається, небога Євфросинка мене цурається; не бажають вони мені щастя-долі, коли не прийшли покуштувати моєї хліба-солі. Ой господи! Ота мені Євфросинка... Та що й казати... коли вона мені небога. Гріх мені осуджати, та ще й свою родину.

Меронія й Магдалина. Ой господи! Який-то тепер світ настав: брат встає на брата, сестра на сестру.

Горпина. Небога Євфросинка на рідну тітку. Нехай уже бог скарає її за мене, смиренну рабу божу.

Всі. Нехай уже її господь покарає, коли вона така.

Горпина. Нехай її курка вбрикне. Вона мені не небога, а я їй не тітка однині й довіку. Анахтема! Анахтема! Анахтема!

Всі. Анахтема! Анахтема! Анахтема!

Горпина. Оце згадала таке смутне та й засмутилася!

Бублейниця. І треба було згадувати в такий день! Коли б у мене така небога, то я б на неї пху! Та й годі.

Горпина. То й я на неї пху!

Всі. Пху-пху-пху на неї, сатану, та й будьмо знов веселі! Цур їй, пек їй, коли вона одцуралась од роду.

Бублейниця. Є і в мене, признатись, така родичка, та... не хочеться тільки розказувати, та ще й при людях. А!.. аж язик свербить...

Всі. Та кажи, кажи! Нащо жалувати таких псяюх.

Бублейниця. Та розказала б, та, як-то кажуть, стіни слухають.

Гострохвостий. Педоре! Візьми кочергу та повигонь сті-

ни з хати.

Башмачниця. Я вже знаю, про кого мова мовиться. Це в наше вікно камінь ударив.

Бублейниця. Не знаю, може, в ваше. На злодієві шапка горить. Що ж робити, коли ваш рід такий удався, бо то з вашого кодла.

Башмачниця. З нашого кодла? А яке ж наше кодло? (Схвачується з місця.)

Бублейниця. Та таке ж...

Башмачниця. Та яке ж? Кажи!

Бублейниця. Не чіпляйся, Орино, бо й скажу. Так і крикну на всю хату. (Встає з місця.)

Башмачниця. Про мене, крикни не то що на всю хату, і на всю улицу, бо я тебе не боюсь, бо я тебе не злякаюсь.

Бублейниця. Ба злякаєшся, як скажу, бо вже твій рід отут мені сидить у печінках. То ваше кодло! Такі ви всі, не тільки ваша Степанидка.

Башмачниця. То ми всі такі? То й я така?

Бублейниця. Та й ти така. І твоя мати була така!

Башмачниця. Та й моя мати була така? Яка ж була моя мати?

Бублейниця. Хіба ж не знаємо, яка була твоя мати? Та твою ж матір били жиди на улиці патинками по морді. Твоя мати в острозі сиділа.

Башмачниця (кидається до бублейниці), Мою матір жиди били патинками? Моя мати в острозі сиділа? Хто бачив? Хто докаже?

Бублейниця. Я докажу!

Башмачниця. Ба не докажеш!

Бублейниця. Ба докажу!

Башмачниця. Ба брешеш, не докажеш.

Бублейниця. (наближається). Ба не брешу, бо докажу! Бреши сама з собаками.

Башмачниця. Ой, люди добрі! Хто чув, хто бачив, щоб моя мати сиділа в острозі? (Підходить до кожної міщанки й питає.) Ти бачила, як сиділа моя мати в острозі?

Міщанка. Ні.

Башмачниця. (до другої міщанки). А ти докажеш?

Міщанка. Ні!

Башмачниця. (до третьої). А ти докажеш?

Міщанка. Ні, не докажу!

Башмачниця. (до Горпини). А ви докажете?

Горпина. Ні, не докажу!

Башмачниця. (питає усіх і обертається до бублейниці з кулаками). Що ж ти мені кажеш, що моя мати сиділа в острозі, коли ніхто не докаже? Що ж ти, сяка-така, обговорюєш мою матір і всю нашу рідню?

Бублейниця. Присягаюсь і божусь, падаю на коліна до братської богородиці (падає на коліна), що твоя мати сиділа в острозі, що твою матір били жиди патинками по морді.

Башмачниця. Падаю на коліна (стає на коліна), присягаюсь і божусь, що ти брешеш, що ти набрехала на мою матір. Брешеш, брешеш, брешеш, сибірна!

Тим часом Гострохвостий виходить з хати і приводить катеринщика.

Катеринка грає й перебиває лайку.

Всі. Де це музики взялися? Хто це найняв?

Гострохвостий. Це я, це я найняв, щоб Горпині Корніївні веселіші були іменини. Як маємо лаятись, давайте краще гуляти!

Всі. (схвачуються). Давайте краще гуляти або танцювати!

Горпина. Авжеж танцювати веселіше, ніж лаятись. Розступіться, куми мої милі! Горпина Корніївна гуляє.

Всі розступаються на обидва боки. Бублейниця й Башмачниця розходяться на обидва боки й показують одна другій кулаки.

Горпина (розставивши руки). Дайте місце, кумки мої, голубки мої! Горпина Скавичиха гуляє! (Починає танцювати з башмачницею.)

Магдалина (підіймає руки вгору). Ой, що ж то скаже завтра отець Пахомій!

Меронія (з другого боку, спереду сцени). Ой, що ж то завтра скаже отець Модестій!

В танець виступають декотрі міщанки. Гострохвостий в одній сорочці садить гопака.

Завіса падає.

ДІЯ ЧЕТВЕРТА

Світлиця Рябкова.

Сидір Свиридович сидить коло стола й позіхає, хрестячи за кожним разом рота.

Вечір.

ВИХІД 1

Сидір Свиридович і Євдокія Корніївна.

Сидір Свиридович (позіхає й хрестить рота). Ой господи, помилуй мене, грішного раба свого! (Знов позіхає й хрестить рота.) Пху, чого це я так позіхаю?

Євдокія Корніївна (позіхає й хрестить рота). Оце! Ти позіхаєш, а я за тобою!

Сидір Свиридович (позіхає й хрестить рота). Пху на тебе, сатано! Позіхнув так, що трохи не роздерся.

Євдокія Корніївна (позіхає й хрестить рота). Пху! Не позіхай-бо, бо й я рот собі роздеру.

Сидір Свиридович. Оце, не позіхай та не позіхай, бо й вона позіхає!

Євдокія Корніївна. То затуляв би рота, а то так негарно

дивитись... що й...

Сидір Свиридович. Ати думаєш, що мені гарно дивитись, як ти роззявиш свою вершу?

Євдокія Корніївна. От і вершу... З якого це часу стала верша з мого рота?

Сидір Свиридович. Та хіба ж вже й не час! Що то ті жінки за мудрий народ! До смерті збирала б губи на оборочку.

Євдокія Корніївна. Пху! Пху! Аж треба одплюнутись, таке верзеш. Чи не вередуєш ти оце знов?

Сидір Свиридович. Нечиста його мати знає, може, й вередую. Здається, хочеться чи чаю, чи горілки.

Євдокія Корніївна. Про мене, пий чай, тільки не пий горілки, бо Євфросинка буде сердитись, як побачить.

Сидір Свиридович. Ой, не пити мені хочеться; здається - їсти, та не знаю, чи солодкого, чи кислого; чи хвигів, чи солоних огірків? Як тобі здається?

Євдокія Корніївна. А як же мені про те знати? Хіба в мене твій рот?

Сидір Свиридович. Що б ти тепер їла, чи солодке, чи кисле? Чи хвиги, чи солоні огірки?

Євдокія Корніївна. Я б їла хвиги.

Сидір Свиридович. Чортзна-чого їй хочеться. Хвигів схотілось, наче малій дитині.

Євдокія Корніївна. Чи то ж мені? Та то ж тобі!

ВИХІД 2

Ті самі й Башмачниця.

Башмачниця (вбігає з кошиком). Добривечір вам, Сидоре Свиридовичу, і вам, Євдокіє Корніївно! Як же вам можна не бути на іменинах у Горпини Корніївни!

Сидір Свиридович. Як же піти, коли Євфросина шапку сховала! Якби пак увечері, то можна б і без шапки, а то

вдень.

Євдокія Корніївна. Схаменись, старий! Що ти верзеш? Не пішли, бо чогось послабли усі.

Сидір Свиридович. Еге! Чогось справді у нас роти послабли: й самі не розберуть, чого хочуть. (Позіхає.) Ой, це неспроста щось.

Башмачниця. Мабуть, наслано. Було й мені таке торік після іменин Горпини Корніївни. Цілий день так позіхала, що мусила кликати шептуху.

Євдокія Корніївна. Сідайте ж та розкажіть, як там було в сестри? Що їли, що пили, хто був, хто що робив?

Башмачниця. Були на обіді пироги, була локшина з гускою, печена курка, печене поросся, шулики, ще й катеринка на закуску. Так нагулялись, так натанцювались! Але не сяду, бо забігла до вас по дорозі. Там був і Гострохвостий: таки добре витрусив кишені на горілку та на музики. Чи ви знаєте, що Оленка вже засватана за Гострохвостого?

Євдокія Корніївна. Чи вже ж? За Гострохвостого?

Сидір Свиридович. Брехня!

Башмачниця. Вибачайте-бо, Сидоре Свиридовичу: хто бреше, тому легше. Пропили ми навіки Оленку! Гострохвостий найняв катеринку та аж сіртука й жилетку скинув, так вибивав тропака. Ой боже мій, як коліна й литки болять, наче хто ломакою побив! Прощайте, серце! (Цілується з хазяйкою.) Та нікому, та нікому, нікому не кажіть, бо такий приказ. Я оце тільки вам і кажу. (Виходить і на порозі збігається з бублейницею.) Ой лишенько! Оце трохи з ніг не звалила! (Виходить.)

ВИХІД 3

Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович і бублейниця.

Бублейниця. Бий тебе сила божа! Трохи мені носа не ро-

збила своєю мордою. Добривечір вам, кумо! (Цілується.) Чи живі, чи здорові? А вас не було на іменинах у Горпини Корніївни, а ми пили сватання! Чи ви знаєте, що Оленка засватана за Гострохвостого, тільки нікому, нікому не кажіть, бо такий приказ, щоб ніхто не знав. Прощайте! Так загулялась, так загулялась, аж очіпок з голови злазить. (Поправляє очіпок і виходить. На порозі збігається з Меронією.) Ой! Оце! Аж забила об вас!

ВИХІД 4

Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович і Меронія.

Меронія. Оце! Аж тім'ям об двері вдарила. (Входить.) Господи, Ісусе Христе, сине божий, помилуй нас!

Сидір Свиридович (басом). А-мі-нь.

Меронія. Добривечір вам! Як вас господь милує?

Євдокія Корніївна. Вашими молитвами ще ворушимось до котрого часу. Сідайте, прошу вас!

Меронія. Спасибі вам, ніколи. Далеко дибати додому. Коли б ви, Євдокіє Корніївно, знали, як я сьогодні нагрішила у Горпини Корніївни; так нагрішила, що насилу несу свої прегрішення на Печерське.

Сидір Свиридович. То вкиньте ту в'язку гріхів у канаву, нехай там потоне у бездні. Чи варто ж нести таку нечисть аж на Печерське!

Меронія. Якби ж пак можна було... Так нас приймала Горпина Корніївна, так частувала, так припрошувала, що я одмагалась, одмагалась та й... (Маха руками.)

Сидір Свиридович. Та й нагрішили повне сито й решето.

Меронія. Та ще й як приймала нас! Бо Оленку засватали. Гострохвостий засватався. Гарного зятя матиме Горпина Корніївна! (Заточується.) Прощайте! Зоставайтесь собі дома. (Виходить і не потрапляє в двері та в вікно, підійма но-

гу.) Оце як високо поробили пороги! (Знаходить двері й виходить.)

ВИХІД 5

Сидір Свиридович і Євдокія Корніївна.

Сидір Свиридович (вдаривши об поли руками). От тобі й жених! Коли не брешуть оці сороки.

Євдокія Корніївна (вдаривши об поли руками). От тобі й Гострохвостий! Та, мабуть, і не брешуть, бо аж втрьох одно говорили.

Сидір Свиридович. Авжеж утрьох трудно брехати, не те що одному. От тобі втерjali розумного чоловіка! Де ж тепер достанеш такого розумного зятя?

Євдокія Корніївна (з плачем, взявшись за голову). Ой бідна моя голівонька! Що ж то станеться з нашою Євфросинкою? Де ж тепер у світі знайти такого жениха для нашої Євфросини?

Сидір Свиридович хапається за голову. Обоє бігають по хаті.

ВИХІД 6

Сидір Свиридович, Євдокія Корніївна і Євфросина.

Євфросина (виходить з кімнати). Що це з вами сталося? Чого це ви так бідкаєтесь?

Сидір Свиридович. Де ж пак не бідкатись?

Євдокія Корніївна. Де ж пак не бідкатись! Коли б ти знала... та не хочу казати... Кажі вже ти! (До Сидора Свиридовича.)

Сидір Свиридович. Кажі вже ти, бо в мене язик став, як колода: ніяк не повернеться.

Євфросина. Кажіть-бо, не мучте мене! Яке там нещастя сталося? Певно, щось таке, що доброго слова не варто.

Сидір Свиридович. Де ж там не варто, коли варто. Ой боже мій!

Євдокія Корніївна. Тут забігали до нас аж три куми Горпини Корніївни та казали, що на іменинах у Горпини Корніївни був Гострохвостий...

Євфросина. Був Гострохвостий! А як він смів там бути, не спитавшись мене? Потривай же, мосьє Гострохвостий! Я ж тобі виварю воду!

Сидір Свиридович. Еге, вивариш воду, коли він уже посватав Оленку.

Євфросина. Оленку? Посватав Гострохвостий? Ха! Ха! Ха! Оцьому диву я ніколи не пойму віри! Ха! Ха! Ха! Ха!

Сидір Свиридович. Добре ха-ха-ха, коли вже й могорич пили, а може, вже й заручини були. Тут аж три сороки прилітали та брехали... трохи не побились отам, на порозі.

Євфросина. Коли б сюди прилетіло сто сорок і сто ворон з ними, то я б не пойняла їм віри. Гострохвостий і Оленка! Гострохвостий посватав Оленку! Ха! Ха! Ха! (Істерично регочеться.)

Сидір Свиридович. Ха! Ха! Ха! А справді, трохи смішно!

Євдокія Корніївна. Євфросинко! Як ти страшно смієшся! Боже мій! Перестань! Не смійся! А ти, старий, чого скалиш зуби? На кутні засмієшся! Не смійся!

Сидір Свиридович. Не смійся, коли смішно. Ха-ха-ха! (Сміється.)

Євфросина. Ха-ха-ха! От би послухати, як Гострохвостий говорив там з Оленкою! І об чім він говорив з нею? А вона, мабуть, тільки очима кліпала, слухаючи його. Ха-ха-ха! Неправда тому, неправда! (Падає на канапу й задумується.) А що як правда! Оленка гарна... А що як правда! Не дурно він тоді так поглядав на Оленку, так чіплявся до неї. Вже він не дурно забрів до тітки в гості. Постій же, мосьє Гострохвостий! Попаду я тебе на свої зуби!

Сидір Свиридович. Не журися, серце Євфросино! Хоч Гострохвостий і гарний, і розумний, кат його не взяв, але не тільки світу, що в вікні.

Євфросина. Ой боже мій, ще й допікають.

Євдокія Корніївна і Сидір Свиридович. Оце, боже мій!

Євфросина (встає й ходить по хаті). Ой, не допікайте мені, дайте мені спокій, йдіть собі до кімнати.

Євдокія Корніївна виходить у пекарню,

Сидір Свиридович виходить до кімнати.

ВИХІД 7

Євфросина сама. Ходить по кімнаті й думає.

Євфросина. Чи вже оце Оленка причарувала його своїми чорними очима? Вже не розумом, не язиком вона приворожила його... Чи вже ж у неї очі темніші, брови чорніші, лице біліше, ніж у мене? (Дивиться в дзеркало.) Оленка гарна, нігде правди діти: брови, як оксамит, як шовкові шнурочки, очі блискучі... Ой серце моє, серце моє! Нащо ж він приворожив моє серце своїми чорними кучерями, тими карими очима, тими розумними солодкими словами... (Падає на канапу й плаче. Схоплюється з канапи.)

Покинув мене для простої міщанки, для перекупки, для дочки Горпини Скавичихи. Постій же ти, Свириде Йвановичу! Не подарую тобі цього! Вмру - не подарую! (Бігає по хаті.) Я тобі оддячу, не тепер, то в четвер. Я тобі докажу, хто я і що я! Я тобі докажу, що я - Євфросина Рябкова, а не якась Оленка Скавичівна. (Бігає по хаті.)

ВИХІД 8

Євфросина і Євдокія Корніївна.

Євдокія Корніївна (виглядає з пекарні). Євфросино! Єв-

фросинко! Гострохвостий йде! Їй-богу, йде! Химка прийшла з льоху та й бачила, що він ввійшов у нашу хвіртку. (Виходить.)

ВИХІД 9

Євфросина сама.

Євфросина. Іде! (Тривожно.) Що ж мені робити, як із ним говорити! Чи стоячи, чи сидячи, чи лежачи? Ага!! Прийму я його лежачи, як прийняла колись наша мадам у пансіоні свого вусатого копитана. Я, на моє щастя, все чисто бачила у дірочку. Він прийшов, а вона вхопила книжку, лягла собі на дивані та й читає, та й читає, і не дивиться на його. Потривай же, мосьє Гострохвостий! Виварю я тобі воду. (Хапає книжку й лягає на дивані.)

ВИХІД 10

Євфросина й Гострохвостий.

Гострохвостий. Добри вечір, Євфросино Сидоровно!

Євфросина мовчить і читає.

Гострохвостий. Добри вечір вам! Низенько кланяюсь вам, Євфросино Сидоровно, аж до сирі землі! Що це ви читаете? Певно, щось дуже, дуже цікаве, коли й не можете одірватись. (Сідає коло Євфросини й заглядає у книжку.) Єруслан Лазаревич! Мабуть, дуже вчена, дуже розумна книжка, коли ви не можете одірватись! (Заглядає в книжку.) Дуже вчена, дуже ласа річ! (Встає й ходить по хаті.) Як же ваше здоров'я, ваше драгоцінне здоров'я, Євфросино Сидоровно!

Євфросина мовчить і перегортує листки.

Гострохвостий. (знов сідає й заглядає в книжку).

"Прекрасный Єруслан Лазаревич"... Дуже вчена річ.

(Встає й заглядає в кімнату, в пекарню й кашляє. Тихо.) Е! Щось тут та є! Читає та читає, й слова не промовить до мене! Чи не знає вона, що я оце гуляв у Горпини та й дурив стару відьму, ніби я хочу сватати Оленку? Але хто ж оце приніс сюди звістку? Не сама ж Горпина або сорока на хвості! (голосно.) Євфросино Сидоровно! Чи не сердитесь ви чого на мене? Чи не обидив я вас чим, будши у вас в гостях?

Євфросина схоплюється й ходить по хаті.

Гострохвостий встає, падає на канапу й затуляє очі руками.

Євфросина. Химко! Химко! Йди сюди та накури в хаті пахощами, бо так і тхне на всю хату гнилими кислицями, не наче тітка Горпина тільки що вийшла з хати. Пхе! Пхе!

Гострохвостий. (встає й ходить слідком за Євфросиною). Вам щось наговорили на мене, просто таки набрехали на мене. Правда, Євфросино Сидоровно? Клянуся вам, божуся; не вірте тому: все те брехня.

Євфросина. Рада б не вірити, та треба вірити.

Гострохвостий. Ви заговорили до мене! Який я щасливий, що почув ваш срібний голосочок, Євфросино Сидоровно! За одно ласкаве слово дякую вам. (Кланяється.)

Євфросина. Не дякуйте, бо нема за віщо. Мені не дуже потрібно вашої дяки. Обійдемося.

Гострохвостий. Ой Євфросино Сидоровно! Я б оддав половину свого віку, щоб тільки знати, за що ви караєте мене так тяжко! (Сідає на стільці й затуляє очі долонями.)

Євфросина. Отак. Виплачтесь на похмілля. В Оленки пили, а до мене прийшли похмелятись.

Гострохвостий. Хто вам набрехав, що я пив у Горпини Корніївни?

Євфросина. Мені ніхто не брехав, ми з таківських, що все знаємо. Пхе! Як од вас тхне на всю хату; зовсім так, як од

моєї тітки Горпини. (Одмахується хусточкою.) Химко! Химко! Давай сюди курева.

ВИХІД 11

Ті самі й Химка.

Химка (дме в покришку). Оце схотілося вам того курева! Кахи! Кахи! Таке добре, аж у горлі душить! (Тихо.) Це все примхи! Хочеться їй цього курева, неначе велика пані! (Голосно.) Чи годі, чи ще?

Євфросина. Кури ще, поки не викуриш злого духа.

Химка. Та вже так накадила, що всі чорти повтікали б з хати, якби тільки були, не проти ночі згадуючи.

Євфросина. Коли не всіх викурила, то викуриш, може, хоч одного. Пхе! Пхе! Насилу перемогло тітчин дух.

Химка виходить.

ВИХІД 12

Євфросина й Гострохвостий.

Євфросина. Чи добре ж вам там гулялось, Свириде Йвановичу? Мабуть, було що їсти, пити й по колінця в вівсі бродити.

Гострохвостий. Ат, мусив зайти, коли стара затягла. Посидів трохи, побалакав... Та хіба ж ви не знаєте, яке там балакання. Міщанки попились, почали співати, потім почали плакати, потім почали лаятись. Насилу-силу втік та оце прийшов до вас, щоб одвести трохи душу.

Євфросина. Сюди б то принесли свою душу... А може, ви покинули свою душу в тітки?

Гострохвостий. Ви жартуєте, Євфросино Сидоровно. Йй-богу, жартуєте. Я своєї душі не покину будлі-де. Хіба покинув би її там, де буде ваша душа, Євфросино Сидоровно,

там - і більше нігде.

Євфросина. Чи гарно прибралася Оленка на той бал? Мабуть, наділа шовкову сукню, убралася в золото та в срібло, натягла кринолін отакелецький (показує), розпустила кофюру на голові, як гору. Ото шкода, що мені не довелось подивитись на Оленчин убір.

Гострохвостий. Що це ви, Євфросино Сидоровно! Хіба ж ви не знаєте Оленки! Їй-богу, жартуєте! Хе-хе-хе!

Євфросина (з злістю). Але правда, що вона гарна? Яке в неї біле личко, неначе хто обсипав борошном. Які в неї блискучі великі очі. А брови! Чи правда моя, Свириде Йвановичу?

Гострохвостий (важко зітхає. Тихо). Ой правда, правда! Де вже не правда! Ой очі, очі! А щічки! (Голосно.) Як ви гостро жартуєте, Євфросино Сидоровно. Але Оленка зовсім не така, як ви малюєте; то ваш язик такий гарний, що з-під нього виходить якимось все гарно. Ой Євфросино Сидоровно! (Встає й наближається до неї.) Як послухаю вашої розмови, то аж поздоровшаю.

Євфросина. Одначе слухали цілий день, аж сіртук і жилетку скинули з себе... Химко! Курева! Аж катеринку на radoщах мусили найняти, аж піввідра сивухи мусили купити. Химко! Курева! Ха-ха-ха!

Гострохвостий. (тихо). Чи не бісові п'яні міщанки! Певно, вже котрась забігала сюди і все дочиста розбрехала. (Голосно.) Цьому всьому неправда! Вам хтось набрехав, щоб нас посварити, щоб нас розвести. Я вам докажу, що я тут ні в чому не винен...

Євфросина. Куди ж пак! Докажу, що ні в чому не винен! Ха-ха-ха! Химко! Давай курева!

Гострохвостий. Не вірте!

Євфросина. Вірю!

Гострохвостий. Ба не вірте!

Євфросина. Ба вірю! Бо як ви були в нас, то говорили до мене облесливими словами, а очима поглядали скоса на Оленку. Я все постерегла. Я постерегла, що нема правди на вашому язиці. (Бігає по хаті.)

Гострохвостий. (слідком за нею). Ба не постерегли, бо я на Оленку не дивився скоса. Я на вас дивився й хочу дивитись, і більш ні на кого.

Євфросина. Я серджусь на вас! Я палаю огнем! Ой гаряче мені, ой душно мені! Води! Води!

Гострохвостий. Боже мій! Бодай покорчило язики тим проклятим брехухам, що набрехали на мене та розтривожили вас. (Бере пляшку з водою, наливає води.)

Євфросина. Не дам над собою кепкувати. Ви думаєте, що мені треба вас, що в мене в паничах недостача? Та я вийду на ганок та тільки свисну, то назбігається їх повнісінький двір. Євфросина Сидоровна не на те вчилась в пансіоні, щоб дати водити себе за ніс. Ой душно мені! Ой горю, ой палаю! (Бігає по хаті.)

Євдокія Корніївна і Сидір Свиридович вбігають в хату.

ВИХІД 13

Євфросина й Гострохвостий, Євдокія Корніївна і Сидір Свиридович.

Євдокія Корніївна. Євфросино! Що це з тобою? Чого тобі душно?

Сидір Свиридович. Що тут за галас? Хто тут наробив галасу?

Євдокія Корніївна. Що тут таке діється, що аж до крику доходить? Що з тобою, Євфросино? Чого це ти така червона? Чого це ти так страшно розгорілася?

Сидір Свиридович. Така червона, як жар. Борони боже чого! Що це з вами, Євфросино Сидоровно?

Євфросина. Чого вам треба? Що вам до того, чого я розчервонілась? Дайте мені покій!

Сидір Свиридович. Де вже, дайте покій. Люди молоді. Борони боже чого: до напасті недалеко.

Євфросина. Ви, тату, йшли б босі в кімнату спочивати; нащо вам знати, чого я розгорілась? Ви нас не розумієте, то й не питайте.

Сидір Свиридович. То й не питатиму, а то швидко старий стану.

Євфросина. Йшли б, мамо, в пекарню!

Сидір Свиридович. Ходім, стара! Це, бач, у них не по-нашому: не так, як колись у нас було; пам'ятаєш? Це в них по-модному, по-теперішньому. (Позіхає.) От як світ міняється, та й мода міняється. (Виходить до кімнати. Євдокія Корніївна виходить в пекарню.)

ВИХІД 14

Євфросина й Гострохвостий.

Гострохвостий. Заспокойтесь, Євфросино Сидоровно! Прошу вас, благаю, заспокойтесь! (Тихо.) Оце біда! Ще як розсердиться та прожене мене з хати, то прощавайте мої надії на Рябкове срібло-золото! Ох! А тут Волько та Берко пристають з вексями за довги. (Голосно). Сядьте та поговоримо тихенько та любенько.

Євфросина. Про мене... говоріть що хочете, бо я втомилась. (Сідає на канапі.)

Гострохвостий. Чи вже ж ви, Євфросино Сидоровно, думаєте, що я й справді люблю Оленку? Чи можна ж мені, Свиридові Йвановичу, любити міщаночку, що з кошиком ганяє по городу та кричить: "Сюди яблучок, сюди солодких". Пхе! Цього ніколи, ніколи не може бути.

Євфросина. Мені здається, що не може.

Гострохвостий. А чи правда ж тому, щоб я таку дівчину взяв собі за жінку? Чи такої мені треба жінки! Я знаюсь з неабиякими людьми. В мене бувають вчені люди, в мене бувають усі митрополичі баци.

Євфросина. І справді!

Гострохвостий. Побий мене хрест святий, коли брешу; до мене ходить в гості сам Тарас, семінарський соліст. Часом до півночі гуляємо та співаємо. Ну, скажіть же, чи можна ж мені мати таку жінку, як Оленка? Чи вона ж дотепна поговорити з ученими людьми, прийняти їх? Мені треба такої жінки, як ви, Євфросино Сидоровно!

З дверей кімнати виглядає голова Рябкова, з дверей пекарні висовується голова Євдокії Корніївни, а з-за неї виглядає Химка, сп'явшись навшпиньки.

Рябко, вглядівши жінчину й Химчину голови, мотає головою й киває рукою, щоб вони поховались. Жінка свариться на його.

Євфросина. Тільки такої, як я? Спасибі вам за честь, коли ви так думаєте; ми не гонимось за такою честю.

Гострохвостий. Ви мене не розумієте, Євфросино Сидоровно! Я не хотів би іншої жінки, окрім вас. Ви - й більше ніхто! Або ви, або ніхто!

Євфросина (тихо). Чом же це він не стає передо мною навколішки, як той вусатий копитан перед мадамою?

Гострохвостий. Ви не вірите? (Приступає.) Ви не вірите? Так знайте ж, що я більше нікого не любив, не люблю й не любитиму, окрім вас. Як побачив я вашу, таку заввишки, як дзвіниця, коафюру на голові, то трохи не вмер на місці. Як почув я вашу вчену розмову, то й поклав, що для моєї компанії треба такої жінки, як ви.

Євфросина (тихо). Оце мені трохи подобається. (Голосно.) Може... не знаю. (Кокетливо.)

З дверей знов виглядають голови Сидора Свиридовича й

Євдокії Корніївни. Вони обоє сваряться одне на другого й кивають головами.

Гострохвостий. (падає навколішки перед Євфросиною).

Євфросино Сидоровно! Без вас мені не жити на світі! Якби я так часто ходив до Братського монастиря, як часто ходжу попід вашими вікнами, я б давно уже присвятився. Вірте мені, що говорю правду!

Євфросина. Якби пак можна було заглянути в вашу душу та подивитись в ваше серце!

Гострохвостий. То там ви побачили б, що золотими слов'янськими буквами написано: Євфросина Сидоровна Рябкова. Ой, якби золотий ключ од вашого серця та лежав в моєї душі в кишені, який би я був щасливий! А! Я б щогодини одмикав би ваше серце та все дивився на його! Я б не їв, я б не пив, я б не курих три дні, тиждень, та все заглядав би в ваше серце. Євфросино Сидоровно! Що ж ви скажете? (Бере її за руку.)

З-за дверей Рябко і його жінка радісно кивають одно другому.

Євфросина. Я... я... дайте мені трохи подумати! (Затуляє очі й лоб долонею.) Я так стривожена, так стривожена; так якось все сталось несподівано, негада-но! Я... Я даю вам свою руку (подає руку), але треба попереду спитати батька-матері! Вибачайте мені, що я вас на часочок покину. (Виходить у кімнату. Мати йде з пекарні слідком за нею в кімнату.)

ВИХІД 15

Гострохвостий сам.

Гострохвостий. Ну, випав деньок мені сьогодні! Якби два такі деньки, то хоч і на Щекавику. Так Євфросина моя! Яку ж жінку матиму тепер! Ффф! Висока, та широка, та на

голові півпуда кіс! Кругом пані! А шлейф! А розуму, а розуму! От тепер, Свириде Йвановичу, гуляй на всі застави! Гроші є, лавка є, ще й до того жінка пані! А Оленка... Та що мені Оленка? Знайдемо десять таких Оленок, аби тільки охота. Не перший і не останній Свирид Йванович дурить жінок та дівчат.

ВИХІД 16

Гострохвостий, Євфросина, Євдокія Корніївна, Сидір Свиридович.

Євфросина, Євдокія Корніївна і Сидір Свиридович виходять.

Сидір Свиридович все нюхає табаку й прикашлює.

Гострохвостий. Сидоре Свиридовичу і ви, Євдокіє Корніївно! Я переговорив з вашою розумною дочкою Євфросиною Сидоровною про одну дуже важну річ, про котру ви вже, певно, знаєте. Я хочу женитись з Євфросиною Сидоровною, і вона вже дала мені своє слово, а тепер прошу й вас, як батька й матір, чи згодитесь ви на те?

Сидір Свиридович. Як моя дочка Євфросина Сидоровна так хочуть, то нам, старим, нічого перечити.

Євдокія Корніївна. Еге... нічого перечити. Я ж кажу, нічого перечити.

Сидір Свиридович. Тільки, тільки... мені казала звісна на весь Печерська брехуха Меронія і цілосвітня брехуха башмачниця і підбрехачка бублейниця... ніби ви посватали Оленку: так нам якось ніяково одбивати жениха од Оленки.

Гострохвостий. Сидоре Свиридовичу і ви, Євдокіє Корніївно! Ви самі сказали, що то за люди Меронія, башмачниця й бублейниця. Може, я вам не до вподоби, а ви тільки Оленкою хочете мене одіпхнути?

Сидір Свиридович і Євдокія Корніївна. Борони боже! Чи то можна? Чи то можна? Ми кращого жениха не хочемо для Євфросини, як ви, Свириде Йвановичу.

Гострохвостий. Коли так, то кланяюсь вам низенько і дякую вам за ваше слово. (Цілується тричі з Сидором Свиридовичем і Євдокією Корніївною.) Об інших річах я пришлю сватів поговорити хоч би й завтра.

Сидір Свиридович. Хоч і сьогодні! Я не ворог своїй дочці. Що в мене в скрині, то все Євфросинине.

Євдокія Корніївна. Все Євфросинине: аж чотири шовкові сукні, та ще й дорогі: по три карбованці за аршин сама платила; п'ять пар черевиків на таких високих закаблучках...

Євфросина. Годі вам, мамо!

Євдокія Корніївна. Що правда, то не гріх.

Гострохвостий. (тихо). Одначе з тих закаблуків та черевиків мало користі! (голосно) Придбали ви своїй дочці, мабуть, дещо й лучче од черевиків.

Євдокія Корніївна. Чого в моєї Євфросини тільки нема! Одного золота накупили...

Євфросина. Годі-бо, мамо! Є ж охота розказувати!

Сидір Свиридович. Про мене, хоч і до заручин. За мною діло не стало. Тільки, мабуть, у нашої Євфросини й золотого персня нема. Вона така молоденька! Об тім ще й не думала й не гадала.

Євдокія Корніївна. Де там нема! Ще позаторік купила.

Сидір Свиридович. Коли є персні, то й поміняйтесь, діти, нехай ми, старі, на старості літ натішимось вами.

Євдокія Корніївна виносить з кімнати перстень і надіває Євфросині на палець; Гострохвостий і Євфросина міняються перснями.

Сидір Свиридович. Коли так добре склалося діло, то й за могорич. Покликати б, стара, сестру Горпину.

Гострохвостий. (як опечений). Ой, не треба! Вони з Оленкою тепер натомились: мабуть, вже сплять.

Євфросина. Неначе зроду не бачили тітки! Сказати правду всім у вічі, мені б не хотілось, щоб моя тітка була на моїм весіллі. Вона тут нашуробурить так, що мені буде сором перед моїми пансіонськими подругами.

Гострохвостий. Який у вас великий розум. Євфросино Сидоровно! Я тільки стою та дивуюсь, витріщивши очі. Отак і мені здається, як вам. Чи не можна б було нам повінчатись хоч би і сієї неділі, щоб Скавичиха і не прочула про те?

Сидір Свиридович. Трохи буде швидко. Та треба ж і дочці сукню білу пошити.

Євдокія Корніївна. Вже готова й сукня, й білі черевики купила я сама. Тільки взяти в лавці білі трясучки на голову та дещо до сукні попришпилювати, та хоч і завтра до вінця.

Гострохвостий. Ото й добре! То й повінчаємось у неділю.

Всі. Хоч і в неділю. Нічого нам одкладати.

Завіса падає

ДІЯ П'ЯТА

Двір Рябка; на дворі стоїть хата з ганком; направо - баркан з брамою і хвірткою, наліво, під гору - сад, обгороджений тином. Далеко видно гори, на горах - Андріївська церква, Десятинна, Софійський собор.

Сонце на заході.

ВИХІД 1

Химка сама.

Химка (замітає двір мітлою). Другим людям неділя, а то-

бі нема ні празника, ні неділі в сих хазяїнів. Вони весілля справляють, а ти мети двір у неділю, ще й піском посипай, ще й зеленою травою потруси, бо бач велика пані поїде вінчатись. Знаємо, з яких ви панів. І я була б такою самою панею, якби був живий мій чоловік.

ВИХІД 2

Химка й Сидір Свиридович.

Сидір Свиридович. Химко? Піймай собаку та прив'яжи на ланцюг, щоб часом не кинулась на кого та не обірвала якій-небудь панні весільної сукні. (Входить у хату.)

Химка. Хіба в мене собачі ноги, щоб я за собаками бігала?

ВИХІД 3

Настя, Ольга й Варвара.

Настя входить в хвіртку і йде до ганку. За нею входять Ольга й Варвара, убрані по-весільному.

Ольга і Варвара (до Насті). Добривечір тобі! Потривай лиш! Як ми разом з'їхались, неначе змовились.

Настя (стає серед двора). Доброго здоров'ячка, мої дорогі. (Цілується з обома.)

Ольга (до Насті). Як же ти гарно убралась! Зовсім, як до вінця. Яка гарна матерія! (Лапає.) А по чому аршин?

Настя. Трошки дорога матерія: по два карбованці платила.

Варвара (тихо). Отже й збрехала; я вже знаю, що платила по півтора карбованці.

Ольга (до Насті). Для твоєї сукні коли б не одкинувся Гострохвостий од своєї Євфросини.

Варвара. Я б на його місці одкинулась од неї й без того.

Настя. Вже й бере! І де в його ті очі були? Хіба ж у нас не-

ма кращих паннів. Сам як чорнобривець, а бере сову.

Варвара. Вже й бере! Ніс, як карлючка! (Сміється.)

Ольга. Очі, як цибуля. (Сміється.)

Настя. Одначе чого ж ми тут стоїмо? Ходімо в хату.

Всі три. Ходімо! Ходімо! (Йдуть у хату.)

ВИХІД 4

В хвіртку входять два Митрополичі баси в сіртуках.

1-й бас. Та цей дом мені по знаку. Я тут був з Кирилом та Тарасом.

2-й бас. Чи добре ж приймали?

1-й бас. О, ще й як добре! Хазяїн і хазяйка дуже люблять пісні і трохи нас на руках не носили. Та тут ми гуртом уклали в копи мало не дві відрі горілки. Он де Гострохвостий надибав собі дівчину! Ой братику, та тут нас жде велика випивка. Спасибі Гострохвостому, що попросив нас на весілля. За те ж я йому так одкатаю апостола, що церква буде дрижати!

2-й бас. Піддам і я басом жару. Ну вип'ємо ж цього вечора!

1-й бас. О, що вип'ємо, то вип'ємо! От буде лахва!

ВИХІД 5

Ті самі і Гострохвостий з двома шаферами.

Гострохвостий. (до басів). Здрастуйте! Як живете, як двигаєтесь!

Баси. Вашими молитвами помаленьку живемо! Цей двір нам трошки по знаку. Добрі люди живуть в цім дворі і, здається, не вбогі.

Гострохвостий. О, не вбогі.

Шафери. Авжеж не вбогі. Рябкова лавка швидко перейде

на першу улицу на Подолі.

Баси (до Гострохвостого). Наберете в кишені всякого добра?

Гострохвостий. (гордо). Авжеж наберемо: не в дурнів удались.

Всі. От щасливий чоловік. Багатому чорт дітей колише.

Всі йдуть до хати.

Гострохвостий застається й виглядає в хвіртку.

Гострохвостий. Ой боже мій! Аж трушусь. А що, як почує та й прибіжить скажена Скавичиха! Ой-ой-ой! Душа моя тривожиться. (Зітхає і йде в санок. Йому назустріч виходить Сидір Свиридович, обнімає його й цілується.)

ВИХІД 6

Гострохвостий, Сидір Свиридович, шафери й два баси.

Сидір Свиридович. От тепер ви вже наш. Вже нас ніхто не розлучить. Будьте ж щасливі в новій житні. Вас жде Євфросина. Прошу до хати. Поблагословимо вас, та, про мене, й до вінця. Здрастуйте. (Здоровкається з паничами. Всі входять у хату. Сидір Свиридович з сіней.) Химко! Йди, голубко, одчиняй ворота, та широко-широко.

Химка виходить, одчиняє ворота. В ворота заглядають погоничі й міщанки. Химка вертається в хату.

З хати на ганок виходять шафери з образами й свічками, сходять по східцях і стають по обидва боки ганку; за ними виходить один бас і несе хліб-сіль, за басом виходить другий бас.

Гострохвостий і Євфросина, Сидір Свиридович, Євдокія Корніївна, убрана в чудний старомодний чепчик, дружки, кілька міщанок і Химка.

Євдокія Корніївна і Міщанки плачуть і втирають очі хусточками.

ВИХІД 7

Гострохвостий, Євфросина, Сидір Свиридович, Євдокія Корніївна, шафери, дружки, Митрополичі басы, Міщанки й Химка.

Гострохвостий. (до одного баса). Гукніть, будьте ласкаві, щоб звощики під'їхали під самі ворота.

1-й бас (вибігає за ворота й гукає). Гей, звощики! Сідайте на козла та подавайте коні, бо вже молоді йдуть. (Вертається.)

Євдокія Корніївна (плачучи). Ніхто не знає, одна мати знає, як тяжко видавати заміж одним одну дочку. Була, жила в хаті, а завтра хто його зна де й ділась. Ні до кого буде й слова промовити. Так, неначе й не було в мене дочки.

Сидір Свиридович. Не плач, стара! Не тепер, то в четвер, а все-таки дівчат не мине те лихо. Треба ж колись оддати дочку.

Гострохвостий. (тихо). Нема Скавичихи на весіллі. Слава ж тобі, господи! Збувся я клопоту.

Сидір Свиридович (бере хліб і сіль). Ще раз благословляю вас святим хлібом перед вінцем. Даруй же вам, боже, щастя й здоров'я і добра повну хату!

ВИХІД 8

Ті самі й Горпина Корніївна.

Горпина Корніївна (прожогом вбігає в ворота, розпихаючи людей, і кидається з плачем і з криком до ганку). Стій, брате! Стій, не благослови!

Гострохвостий. (тихо, ламаючи руки). Боже мій! Нещастя моє! Скавичиха прибїгла і все розкаже! Який шкандал! Який шкандал!

Горпина Корніївна. Так оце у вас крадене весілля, хова-

не вінчання! Так оце ви недурно справляєте весілля крадькома од своєї сестри! Ви мене не просили на весілля, а я перечула через людей та й сама прийшла. Ви хотіли вкрасити мого зятя, жениха моєї Оленки, та не вкратете! Я вам докажу, що не вкратете!

Сидір Свиридович і Євдокія Корніївна. Сестро! Бога ради, не кричи! Бога ради, не роби сорому! Дивись, люди дивляться в ворота.

Горпина Корніївна. Нехай збігаються з усіх Кожум'яків, нехай збігаються з усього Києва! Нехай дивляться на моє горе! Люди добрі! Дивіться на мене, дивіться на оцього шибеника (показує на Гострохвостого), що манив мою дочку, дурив моє дитя. Дивіться на сестру, що хотіла вкрати в мене зятя!

Шафери (кричать). Зачиняй ворота, виганяй людей з двору! (Біжать, виганяють людей за ворота і зачиняють ворота.)

Горпина Корніївна. Ти, Свириде Йвановичу, покинув мою дитину і береш носату багачку!!!

Євфросина й дружки. Ой, який страм! Який шкандал!

Горпина Корніївна. Не пущу до вінця! Стій! Не підеш вінчатись! Не пущу! (Розставляє руки перед ганком.) Не пущу без суда! Під суд його, в поліцію, в тюрму! Дай попереду одвіт за моє дитя!

Євдокія Корніївна (сходить з ганку). Сестро! Горпино Корніївно! Не безчесь нас, не губи моєї Євфросини! Голубко сестро!

Горпина Корніївна. Сестро! В тебе дочка, і в мене дочка! Нехай я буду сяка й така, і проста, і п'яниця, нехай я буду ликом шита, а все-таки я мати своїй Оленці. Не дам знущатись над моєю дитиною! (До Гострохвостого.) Нащо ти дурив моє дитя? Нащо ти топтав до неї стежку, нащо заручався, коли ти не думав її брати?

Гострохвостий. Горпино Корніївно! Я вам не дозволю так говорити на мене публічно, перед людьми!

Горпина Корніївна. Я не буду й просити в тебе дозволу. Я перед цілим світом буду кричати, буду плакати, буду голосити, бо я мати своїй дочці. Як тобі не робити страму, коли ти пройдисвіт, цілосвітній брехун, поганець, сибірний!

Гострохвостий. (сходить з ганку). Я такого шкандалу не поущу, не прощу ніколи. Мене та лаяти публічно! Наробити такого шкандалу на цілий Київ! Мені, Свиридові Йвановичу Гострохвостому, наговорити такого чортовиння? Брешеш, стара! Вона з ума зійшла! Візьміть її та одвезіть в Кирилівське і запріть трьома замками. Це сумасшедша жінщина. Нічого нам звертати увагу на дурну бабу!

Горпина Корніївна. Я сумасшедша! Мене одвезти в Кирилівське? Мене, Горпину Корніївну Скавичиху, чесну хазяйку й матір, одвезти в Кирилівське й заперти трьома замками! Не діждеш, поганий.

Гострохвостий. Цитьте, бо своїми руками одвезу в Кирилівське, а таки сьогодні звінчаюсь.

Горпина Корніївна. Не діждеш ти, ні твій поганий батько, ні твоя дурна мати. А вінчатись не будеш! Не пущу!

Євдокія Корніївна й Сидір Свиридович плачуть.

Євфросина. Ой, який страм, який шкандал! Не видержу далі! (Збігає з ганку.) Не видержу більше! Тітко! Ви ж оце мене обидили, острамили на всю губернію на всю мою жизнь! Хоч за границю тікай! Я вас випхну з двора оцими своїми руками!

Горпина Корніївна. Ану, ну! Приступи до мене. (Показує кулаки.) Побачимо, чий батько дужчий! А вінчатись все-таки не будете! Побіжу слідком за вашим возом в церкву, нароблю галасу в церкві при всіх людях, при всьому хрещеному мирові. Не пущу вінчатись! Не пущу попа в ризи!

(Розставляє руки перед молодими.)

Всі. Ой боже мій, яке нещастя! Ой, який шкандал!

Горпина Корніївна. Побий вас сила небесна, скарай вас братська богородице на душі й на тілі, на ваших унуках і правнуках! (Плаче.) Дочко моя! Оленко моя! Я ж тобою втішалася, як весняною квіткою! Я ж думала, що вже прийшло до тебе твоє щастя, що я вже спокійна ляжу в домовину і не покину тебе на сміх поганцям. Ой, сирітство наше гірке! Нема в нас батька, нема нас кому оборонити! (Дуже плаче)

ВИХІД 9

Ті самі й Оленка.

Оленка (вбігає в двір через хвіртку і прожогом кидається до Гострохвостого). Милий мій! Любий мій, серце моє! Чи вже ж правда, що ти покинув мене? Чи вже ж ти з іншою йдеш вінчатись? Я не вірю!

Горпина Корніївна. Коли не ймеш віри, то подивись! Оце тобі твій Свирид Йванович.

Оленка (дивиться мовчки на церемонію і кидається до Гострохвостого.) То ти йдеш вінчатись з іншою? Скажи ж мені сам, бо я не вірю рідній матері. Скажи! Еге не скажеш?

Гострохвостий. (тихо). Боже мій милосердний! Що тут їй казати? Оце попався! (Голосно.) Що ж маю робити, коли так діло само склалося.

Оленка. Чи вже ж я тебе втеряю навіки? Я ж тебе люблю, несамовито люблю, люблю й не соромлюсь говорити перед людьми. Я люблю тебе і вмру за тобою! (Кидається Гострохвостому на шию. Він одпихає її.)

Горпина Корніївна (кидається до Оленки). Безстиднице! Нема тобі сорому перед матір'ю, перед людьми, перед богом! Ти б постидалася праведного сонця, що не зайшло

ще й дивиться на тебе.

Оленка. Ти мене одпихаєш, Свириде Йвановичу! Я собі смерть заподію. Дай виплакати всі свої сльози, бо мене сльози душать, давлять, хапають за груди, йдуть у горло, давлять, як гарячий камінь. (Хватається за груди й кричить.) Ой, душить мене гаряче залізо в грудях... Ой!.. Рятуйте!.. ой?.. допоможіть... хтось ухопив мене за горло. (Ледве дише.) Ой, умру... мамо! Серце! Рятуйте, бо вмираю! (Падає на землю.)

Всі паничі кидаються до Оленки, виносять на ганок і сядовлять на стільці. Дружки піддержують її.

Горпина Корніївна (кидається до дочки). Вбили моє дитя, вбили мою Оленку! Бодай ти була маленькою вмерла, ніж мала терпіти таку напасть од своєї рідні! Серце моє, дитя моє! (Плаче.)

Всі. Ой боже, яке нещастя! Що то з того буде? Що то з того буде?

Євдокія Корніївна (плаче). О боже мій милостивий! Десь покарав нас милосердний господь, вже й не знаю за віщо! І хто ж його знав, що в вас було сватання, а не жарти! Якби не Сидір Свиридович, я б зроду не пристала на те сватання. А то Сидір Свиридович носився з Свиридом Йвановичем, як з писаною торбою, доки доносився до такого лиха... (Втирає сльози.)

Сидір Свиридович. Еге, носився, доки не доносився. Сама цяцькалась с Гострохвостим, не знала, де й посадити, чим приймати, а тепер назад наші! А хто ж, як не ти, сиділа цілий вечір, роззявивши рота, та слухала теревені Гострохвостого?

Євдокія Корніївна. Я слухала теревені Гострохвостого, ще й рота роззявляла?.. Цього я вже не знесу, та ще й прилюдях. Тепер повертай своїм розумом, коли набрався його од Гострохвостого.

Гострохвостий. Що це за напасть! Говорять про мене при мені, неначебто я десь за Андріївською горою або за Дніпром.

Сидір Свиридович. Годі тобі, Євдокіє Корніївно, допікати мені до живого серця! Сама трохи не вішалась на шию Гострохвостому разом з дочкою, а тепер я ще й винен.

Євдокія Корніївна. А це що далі буде! Так розходився, так розходився, що вже й не знаю, що далі буде. Все я винна, а не він. Виплутуйся собі і дочку виплутуй, я готова і в хату йти.

Сидір Свиридович. Добре, їй-богу, добре! А як і я піду в хату за тобою, то що буде?

Євдокія Корніївна. А хіба ж я знаю, що буде! Були надворі, а то будемо в хаті, от що буде! Ти в нас хазяїн, ти в нас голова: роби як знаєш.

Сидір Свиридович. Я, бач, голова, а ти що ж? Не хвіст же?

Гострохвостий. Сидоре Свиридовичу! Коли почали діло, то треба якось кінчати. Прибігла одна баба й держить нас усіх отут, неначе привела з собою військо!

Сидір Свиридович. Не баба прибігла, а наша сестра! Говорить, та й міру знайте. Йти нам не можна, бо та одна баба нас не пускає. Робіть, як самі знаєте.

Гострохвостий. Я кажу йти.

Горпина Корніївна. Ба не підеш, бо не пущу!

Гострохвостий. Я кажу йти!

Сидір Свиридович. А я кажу ні!

Євдокія Корніївна. Коли ти кажеш ні, то й я кажу ні, бо ти в домі голова.

Сидір Свиридович. Коли ви, Свириде Йвановичу, так погано зробили, так обезчестили нашу сестру й небогу, то я не хочу мати такого зятя.

Євдокія Корніївна. Еге, і я не хочу мати такого зятя.

Сидір Свиридович. Сестра й небога будуть до смерті на нас нарікати; скажуть, що ми згубили Оленку; вони люди бідні, вони сироти.

Гострохвостий. Чи це ви правду говорите, чи вередуете?

Сидір Свиридович. Я зроду не жартував і не вередував.

Гострохвостий. Може, це жарти, Сидоре Свиридовичу? Ми ж, здається, вийшли з хати до вінчання?

Сидір Свиридович. То й вернемось у хату, так як і вийшли. Коли зачепили Оленку, то йдіть з нею й вінчатись.

Євдокія Корніївна. Еге ж, йдіть з нею й вінчатись.

Гострохвостий. Я? Вінчатись з Оленкою? Я, Свирид Йванович, матиму жінку Оленку?

Горпина Корніївна. Бач, як потріпує Оленку! Чи так же ти говорив у мене в хаті і на улиці, як я піймала тебе коло своєї Оленки? А ти ж божився, а ти ж присягався!

Гострохвостий. Та що тут балакати! Коли Євфросина Сидоровна того хоче, то нічого й балакати. Ми й обминемо Скавичиху, а церков доволі скрізь по Києву! Знайдемо церкву!

Сидір Свиридович. А ми то що ж таке? А моя жінка що ж таке? За се я готовий розсердитись, готовий накричати повний двір, готовий і не знаю що зробити!

Євдокія Корніївна. І я готова розсердитись, готова накричати повний двір. Що це таке? Говорив розумно, а це вже говорить таке, що й купи не держиться!

Сидір Свиридович і Євдокія Корніївна. Беріть Оленку та йдіть до вінця, а Євфросини ми не пустимо.

Горпина Корніївна. Щоб я з ним тепер пустила до вінця Оленку? Борони боже! Про мене, нехай іде в Флоровський монастир.

Оленка (прислухається, встає і кидається до Євфросини). Ти вкрала в мене жениха, ти одбила од мене моє щастя своїм золотом, своїми шовковими сукнями! Яка ж ти ме-

ні сестра? (Плаче.)

Євфросина. Оленко! Ти з ума зійшла, опам'ятайся, що ти говориш, та ще й при людях! Я твоя сестра, а не твій ворог. Ти тепер сама не своя, та й сама не знаєш, що говориш.

Оленка (плаче). Боже мій, боже мій! Як він божився, як присягався! Де ж та правда в світі? Як він мене любив, як милувався мною!

Дружки беруть Оленку під руки, одводять її на ганок і садовлять на стільці.

Гострохвостий. Євфросино Сидоровно! Довго ми будемо слухати оці бабські теревені?

Євфросина. Свириде Йвановичу! Я до сього часу винуватила свою тітку. Мені все здавалось, що тітка й Оленка тільки хотіли одбити од мене вас і пригорнути до себе. Мені здавалось, що тітка затягувала вас до себе, до своєї дочки.

Горпина Корніївна. А нехай він сказиться! Затягла б оце собі біду в хату!

Євфросина. Мені здавалося, що тільки Оленка вас любить, а не ви Оленку; але ви любили Оленку, може, й тепер любите.

Оленка (прислухається, встає з стільця й кричить). Ой, як він мене любив! Згадай, як ти милувався моїми очима, як ти цілував мої брови! (Ридає й падає на стілець.)

Євфросина. Так он куди тягло вас, Свириде Йвановичу, ваше серце! Так он де були всі ваші думки, як ви ходили до мене, як говорили зо мною! (Кидається до Гострохвостого.) Нащо ви зачіпали мене, коли мали іншу на умі? Я цього вам не прощу! (Бігає по сцені.) Я цього не знесу, не прощу во віки віков! Я вам докажу, що я неабияка міщанка, з якою можна все витворяти. Я вам не перекупка, не яблушниця, котрій можна в вічі наплювати. Я наплюю вам в вічі. Пху-пху-пху! (Плює в вічі Гострохвостому.) Вон з мого двору, щоб і нога твоя тут не була од сього часу і довіку!

Сидір Свиридович (приступає до Гострохвостого.) Вон! Вон з мого двору! Щоб і слід ваш тут не смердів!

Євдокія Корніївна. Вон з нашого двору! Вон! Не треба нам такого зятя!

Горпина Корніївна. Еге, вон, вон з двору! В тюрму його, в москалі! Обголить йому лоба та в арештанти! В Сибір його, в каторжну роботу!

Гострохвостий. Що це таке з вами? Цілували мене, а тепер плюєте на мене, виганяєте з двору? Що мені Рябко та Скавичиха? Та я вам зробив велику честь, що переступив ваш поріг, що їв вашу погану стряпанину!

Євдокія Корніївна. Моя погана стряпанина!

Горпина Корніївна. Моя погана стряпанина!

Євдокія Корніївна. Мою стряпанину їли не такі пани, як ви, та й ті хвалили! Мої паляниці хоч вези за границю! Оце дожилась! Погана моя стряпанина!

Гострохвостий. Не вартий ваш хліб, щоб Свирид Йванович душив ним своє горло.

Євдокія Корніївна й Горпина Корніївна. Пху на тебе, сатано! Острамив нас на ввесь куток.

Гострохвостий. Тичуть мені за жінку якусь яблушницю, якусь міщанку, якусь Оленку... Що мені Кожум'яки? Нащо мені здалися оці кожум'яцькі шевці? Завтра піду на Липки й посватаю разом десять Євфросин, кругом обкованих золотом; завтра поїду вінчатись отут попід вашим двором, щоб задрість скрутила вас оттак! Оттак!

Сидір Свиридович, Євдокія Корніївна, Горпина Корніївна і Євфросина. Вон з двору! Вон з двору! Щоб твого й духу не чуть було! Щоб твій слід не смердів на нашому подвір'ї. (Приступають все ближче до Гострохвостого, він оступається до хвіртки.)

Гострохвостий. (трохи подається назад до хвіртки). Чого ви приступаєте до мене? Ви думаєте, що я вас боюсь? Я

зараз приведу сюди роту москалів, візьму силою Євфросину й повінчаюсь.

Євфросина. Мене візьме з москалями! Мене москалі поведуть в церкву до вінця? Ой, люта ж я, люта! (Бігає по сцені.) Я думала, що він чоловік розумний і благородний, а він швець, а він прахвост!

Гострохвостий. Я швець? Якби на вас не дівочий убір, я б вам дав знати шевця.

Євфросина. То він сміє таке на мене говорити! Вон!

Гострохвостий. (тихо.) А сто чортів на його голову! Пропало золото й срібло! Завтра спродають мою цилюрню! Ой, біда, біда! Йди, Свириде Йвановичу, додому та знов шкреби свинячі рила. (Тяжко зітхає.)

Всі. Вон з двору! Вон з двору! Щоб і дух твій тут не смердів, а то киями будемо ганяти!

ВИХІД 10

Ті самі й Берко та Волько.

Берко й Волько входять з вексями.

Берко (до молодих). Поздоровляю вас з вінчанням. Дай вам боже, щоб ви жили довго, та грошей багато нажили, та щороку мені довги платили.

Волько (кланяється Євфросині). Поздоровляю вас з молодим мужем. Чи не заплатите ви за свого мужа довгів? Ми маємо його векселі, а він казав, що ви після весілля зараз заплатите.

Берко. Вони казали, що ви все заплатите, бо ми вже ходимо до їх, ходимо та й ходимо, та й ходимо.

Волько. Щодня ходимо, і вранці, і ввечері ходимо, а він не платить. Каже, жінка заплатить. Ви багаті.

Євфросина. Яка жінка? Ми ще не вінчались і не будемо вінчатись.

Берко. Ой гвулт!

Волько. Ой вей мір! Що це буде! Ой гвулт! (Хапається за пейси.)

Сидір Свиридович. О! Бач, стара! Бач, куди б наші гроші пішли.

Євфросина. Та, хвалить бога, не підуть.

Берко. Ой гвулт! Тателе! Мамеле! (Кричить.)

Волько. А гіра шварц ур! Ми його в суд, в тюрму! (До Гострохвостого.) Давайте гроші! Нащо нам ці векселі?

Берко. Ми продамо його цилюрню! Ходім в суд!

Гострохвостий. От тобі й кожум'яцька багата молода. По губах текло, та в рот не попало.

Берко й Волько (приступають до Гострохвостого). Ходім в суд позиватись. Ви нас надурили.

Гострохвостий хоче втекти, жиди його ловлять за руки й ведуть з двора.

Берко й Волько (кричать). Гвулт! В суд його! Гвулт! (Виходять з Гострохвостим.)

Євфросина, Сидір Свиридович, Євдокія Корніївна та Горпина Корніївна. О туди тобі дорога!

ВИХІД 11

Ті самі без Гострохвостого, Волька та Берка.

1-й бас. От тобі й на! То це нам не прийдеться й випити.

2-й бас. Авжеж не прийдеться, коли молодий втік з двору.

1-й бас. В мене аж слинка котиться.

Ольга. Ой, який же шкандал вийшов! (Тихо.) Дурно плаття шила!

Сидір Свиридович. Чого ж оце ми стоїмо та святу землю топчемо? Ходімо до хати! (До гостей.) Прошу покійрно до хати, та хоч вип'ємо по чарці. Одначе готувались к весіллю.

Митрополичі баци й шафери. Ото розумна річ, бо в нас аж горло пересохло, дивлячись на цю кожум'яцьку комедію.

Всі йдуть в хату.

Завіса падає.

Кінець.